

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 903.4/.5(497.472)"5/11"

Prejeto: 5. 4. 2011

Elica Boltin Tome

univ. dipl. arheologinja v pokoju, Oljčna pot 16, SI-6330 Piran

Predloka v rimskem času – po pripovedi arheoloških najdb

IZVLEČEK

Med desetletnimi arheološkimi raziskavami v Predloki so bili odkriti rimski naselbinski ostanki, zgodnjerimsko grobišče in skeletno grobišče (6.–12. st.). Na dan so prišli staroslovanski grobovi (9.–12. st.), ki se vedno veljajo za prve staroslovanske grobove v Slovenski Istri. Ker so najpomembnejši rezultati raziskav grobišča že objavljeni, želi avtorica članka predstaviti le rezultate raziskav rimskih naselbinskih ostankov in zgodnjerimsko grobišče.

KLJUČNE BESEDE

Predloka, rimska vila rustika, zgodnjerimsko grobišče, žarni grob, poznorimsko naselje

ABSTRACT

PREDLOKA IN ROMAN TIMES – ACCORDING TO THE NARRATIVE OF ARCHAEOLOGICAL FINDS

The ten-year long archaeological exploration in Predloka unearthed the remains of a Roman settlement, an early Roman burial site and a skeleton burial ground (6th–12th century). The excavations also brought to light old Slavic graves (9th–12th century), which are still considered the first of their kind in Slovenian Istria. The most important results of the exploration of the burial site having already been published, the author of the article aims to focus on presenting the results of research into the remains of a Roman settlement and an early Roman burial site.

KEY WORDS

Predloka, Roman villa rustica, early Roman burial site, urn grave, late Roman settlement

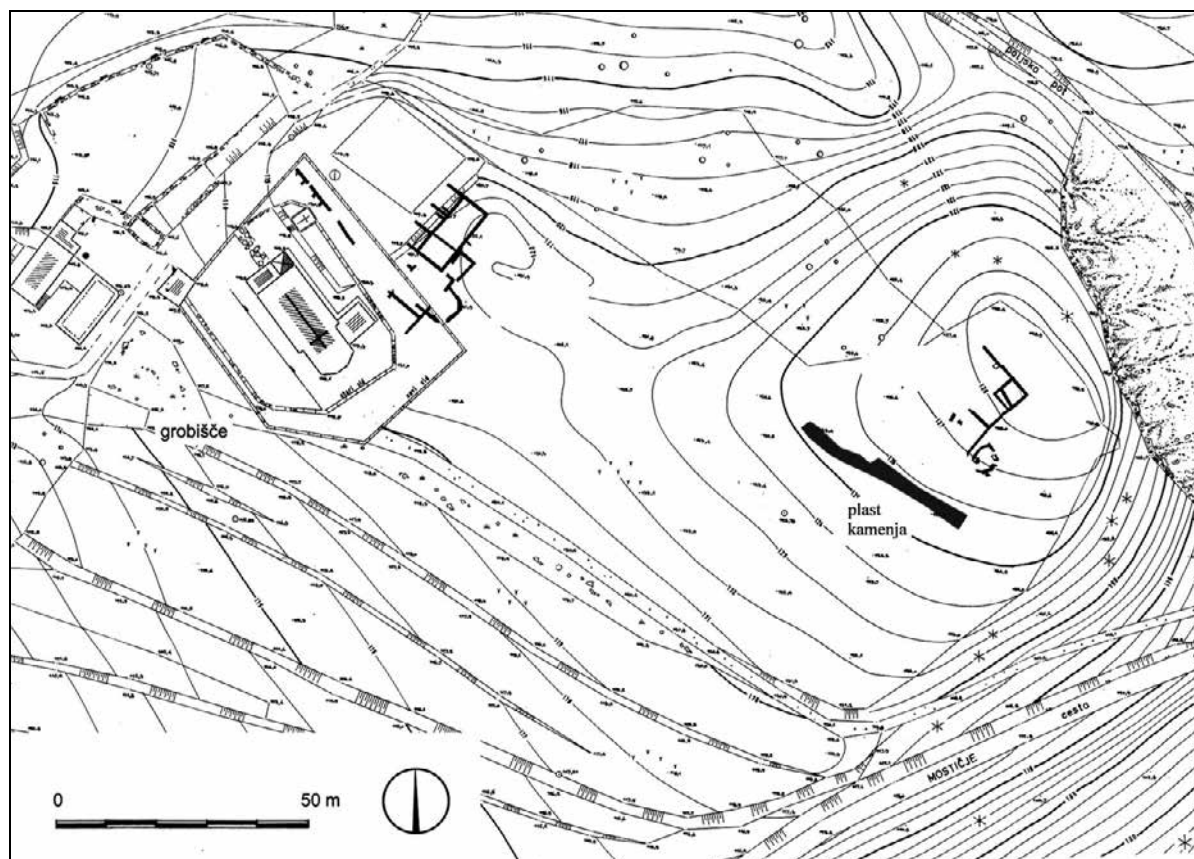
Uvod

Naselje Predloka z župnijsko cerkvijo sv. Janeza Krstnika in pokopališčem leži v bližini Kopra, južno od Črnega Kala. Nad Predloko se dviga visok in strm skalnat rob, ki se vleče od Socerba, Ospa, Črnega Kala, Loke, Bezovice in Podpeči ter dalje proti hrvaškemu Buzetu. Na zahodni strani ravnice stoji župnijska cerkev sv. Janeza Krstnika, ki jo obdaja pokopališče. Vzhodno in deloma jugovzhodno stran ravnice obrobja strm in visok flišnat klif. Velik del tega prostora je arheološko raziskan.

Topografski podatki, naključne arheološke najdbe ob pokopališču in bližnji okolici ter zgodovinski viri so vzbudili pozornost arheologov. Leta 1972 so stekle prve sondažne, leto kasneje pa sistematčne arheološke raziskave. V kontrolnih sondah ob današnjem pokopališču so prišli na dan rimski in tudi mlajši temeljni zidovi, odlomki rimskih amfor, opek in srednjeveške keramike. Zlasti pestri so bili podatki o rimskih naselbinskih ostankih, ki so opozarjali na obsežnost v tem času poseljenega prostora. Arheološki teren naj bi segal od današnjega poko-

pališča proti zahodu, ob cesti Predloka–Loka, proti vzhodu do roba ravnice in dalje proti jugu do hriba »Mklau«, kjer so bili med sondažnimi raziskavami najdeni temeljni zidovi in odlomki rimskih amfor.

Neposredno ob SV strani današnjega pokopališča so bili naselbinski ostanki najgostejši in najbolj izpovedni. Najvišji, 2–2,2 m visoko ohranjen in 15 m dolg zid je tvoril rob terase in hkrati parcele št. 987/1 k. o. Loka. Ta parcela je segala do nekako 150 m oddaljenega klifa na skrajnem V in JV robu, kjer je ležalo drugo, dokaj bogato najdišče. Sistematčne arheološke raziskave ob SV strani današnjega pokopališča so potekale v letih 1972–1974 in leta 1983. Leta 1980 sta bili raziskani V in JV stran parcele, saj so na arheološki pomen tega terena opozorile že leta 1974 opravljene sondažne raziskave. Odkrito je bilo zgodnjерimsko grobišče in pozno-rimsko naselje. V letih 1975–1979 je bilo na JZ strani današnjega pokopališča raziskano poznorimsko in zgodnesrednjeveško skeletno grobišče (6.–12. st.).¹ Nad starimi grobovi ob cerkvi na pokopališču so prišli na dan tudi grobovi (13.–20. st.).

Geodetski posnetek terena z najdiščema ob pokopališču in najdiščem na vzhodnem delu ravnice.

¹ Boltin Tome, Skeletno grobišče v Predloki, str. 238–252.

V Predloki je raziskoval Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran pod vodstvom arheologinje Elice Boltin Tome. Leta 1973 je pri raziskavah sodeloval arheolog Pokrajinskega muzeja Koper Luka Štrenar, od leta 1976 do 1983 pa arheolog Matej Župančič iz istega muzeja. Redna in nepogrešljiva člana arheološke ekipe sta bila Leopold Belec, restavrador in modelar v Pomorskem muzeju, ter restavratorka in tehnična risarka istega muzeja Ilonka Hajnal. Leta 1974 je pri raziskavah sodelovala tudi arheologinja Milena Horvat. Zadnje leto raziskav je na terenu občasno fotografiral Edi Gardina, pri risanju pa je pomagal Alojz Umek. Geodetske posnetke sta opravljala geometra Štefko Kokole in Ema Merše. Novčne najdbe je v letih 1981, 1982 in 1983 strokovno obdelal arheolog in numizmatik dr. Peter Kos v Narodnem muzeju v Ljubljani. Kostno gradivo je leta 1982 opredelil arheolog dr. Ivan Turk na Arheološkem inštitutu SAZU v Ljubljani, glinast stenski omet, ksilotonske in karpološke analize pa je leta 1982 opravil dr. Alojz Šercelj na Biološkem inštitutu SAZU v Ljubljani.

Nekaj iz zgodovine Istre v rimskem času

Slovenska Istra je v zadnjem stoletju pr. n. št., to je v rimskem republikanskem obdobju, ležala na mejnem območju. Reka Formio - Rižana je predstavljala rimsko državno mejo. Ko je Avgust v drugi polovici 1. stoletja prenesel meje Italije z reke Formio na reko Arso - Rašo, je bil slovenski del Istre vključen v teritorij mesta Tergeste, ki je segal do reke Ningus - Mirne. Delil je usodo vsega istrskega polotoka.² Po priključitvi rimski državi se je v Istri začel proces kolonizacije. Naseljevati so se začeli kolonisti, nastajala so nova naselja, obrtne delavnice, predvsem ob morski obali pa pristanišča in trgovska središča. V bližnjem zaledju so nastajala posestva - latifundije - bogatih meščanov Akvileje in drugih mest zahodne jadranske obale. Pripadali so jim pogosto razkošno urejeni podeželski dvorci - vile rustike. Na teh posestvih so pridelali največ vina in olja, kar so izvažali v prvi vrsti po pomorskih poteh v Akvilejo in druga trgovska središča ob Z jadranski obali. Vile rustike so bile tedaj središče gospodarskega in ekonomskega življenja v Istri.

Poslabšanje političnih razmer na območju rimskega imperija in nagel porast ekonomske moči v severnoafriških provincah v 4. stoletju sta povzročila poslabšanje gospodarskih in ekonomskih razmer tudi v Istri. Iz teh provinc so začeli uvažati olje in vino, nekdanj najbolj cenjena in dobičkonosna istrska kmetijska proizvoda. Med drugim je tudi to povzročilo propadanje latifundij in podeželskih dvorcev. Poleg tega pa so grozili tudi napadi barbarskih ljudstev.

Po razdelitvi rimskega imperija leta 395 je Istra pripadla zahodnorimskemu cesarstvu, po razpadu vzhodnogotske oblasti, ki je bila v Istri med letoma 493 in 539, pa je prišla pod rimsko-bizantinsko oblast. V tem času je Istra predstavljala posebno upravno-obrambno enoto vzhodnorimskega cesarstva. Kot posebna oblika novega bizantinskega obrambnega sistema so bili v Istri v 6. in 7. stoletju ustanovljeni »numerusi«. Na njihovem ozemlju je bilo v vojaško organizacijo vključeno vse aktivno prebivalstvo, ki je poleg vojaške službe obdelovalo tudi zemljo. Severna Istra, ki je bila najbolj izpostavljena roparskim napadom Langobardov, Avarov in Slovanov, je bila vključena v tržaški numerus. V tem času, ko je bilo zaradi roparskih barbarskih napadalcev prebivalstvo Istre močno razredčeno, je dobila nove priseljence, najverjetneje iz vrst sosedov - napadalcev.³ Kot kažejo rezultati arheoloških raziskav, je bilo v tok dogajanj tistega časa vključeno tudi območje Predloke, ki je v rimskem času ležalo na strateško pomembnem predelu Istre.

Ostanki najzgodnejšega zgodnjorimskega objekta

Med naselbinske najdbe ob današnjem pokopališču sodijo ostanki rimskih arhitekturnih objektov in arheološke drobne najdbe. Nekateri temeljni zidovi so slabo ohranjeni, zelo nizki in komaj opazni. Preko njih so bili zgrajeni mlajši zidovi. Nekateri od teh so bili ohranjeni tudi do 2,2 m visoko. Vidna je bila tudi njihova gradbena struktura, ki je bila ponekod dokaj zgovorna. Struktura zidov, njih lega in medsebojna povezava ter ponekod ohranjeni ele-

³ Istra je po dokončni razdelitvi rimskega imperija (leta 395) pripadla zahodnorimskemu cesarstvu. V 5. in v začetku 6. stoletja ni trpela številnih napadov barbarskih ljudstev, ki so skozi postojnska vrata silila na ozemlje današnje Italije. Hujše čase je preživljala v drugi polovici 6. stoletja po propadu vzhodnogotske oblasti v Istri (493–539), ko je prišla pod rimsko-bizantinsko oblast in hkrati pod eksarhat v Raveni. Po odhodu Langobardov iz Panonske nižine v Italijo leta 568 je ostala Istra pod bizantinsko oblastjo (skupaj z okolico Ravene in Rima ter južno Italijo). Langobardi, ki so v Furlaniji ustanovili svojo kneževino s sedežem v Čedadu, so skušali večkrat osvojiti tudi Istro, kar pa jim ni uspelo. Že leta 588 in 590 so prišli v severno Istro, predvsem na tržaško zaledje, kjer so pustošili in ropali. V času bizantinske oblasti je Istra predstavljala upravno-obrambno enoto vzhodnorimskega cesarstva. Njena glavna značilnost je bila v tem, da je bila civilna in vojaška oblast združena v eni osebi. Tribuni, ki so bili na čelu mest (civitas) in kaštelov (castellum), njihovi pomočniki in drugi državni uradniki so bili podrejeni magistru militum. Imenoval ga je sam bizantinski cesar, imel pa je vojaško in civilno oblast v tedaj združenih bizantinski Beneški Istri. Že v svoji najstarejši fazi razvoja (5. stoletje) se je bizantinska vojska delila na graničarje (limitates), ki so bili istočasno vojaki in poljedelci in so varovali mejo pred manjšimi napadi sovražnikov, ter na redno vojsko (comitatenses), ki je bila nastanjena na pomembnejših strateških položajih. Slednja je prišla na pomoč četam obrambne milice - graničarjem - v primeru hujših sovražnih napadov (Marušič, Istra u ranom srednjem vijeku, str. 8).

² Degrassi, Aquileia e l'Istria str. 821; Isti, Il confine nord-orientale, str. 54–60.

Zidovi rimskih stavb ob pokopališču (foto E. Gardina).

menti notranje ureditve prostora so v pomoč pri poizkusu kronološke opredelitve ohranjenega dela objekta in pri ugotavljanju namembnosti odkritih prostorov in objekta v določenem času. Raziskave so pokazale, da so ohranjeni arhitekturni ostanki le deli objektov, ki so bili v rimskem času zgrajeni kot posledica takratnih političnih, gospodarskih, ekonomskih in družbenih razmer. Po analizi ostankov objekta so ti pripadali trem gradbenim fazam. Toda zaradi redkih dobro ohranjenih drobnih najdb so gradbene faze kronološko le domnevno opredeljene.

Temeljni zidovi domnevno najstarejšega objekta so zelo slabo ohranjeni. Najnižji ohranjeni so vkopani v matično plast fliša. Objektu pripadajo temeljni zidovi, ki so se ohranili na SZ delu skupine zidov in prihajajo izpod pravokotno nanje zgrajenega najdaljšega in najvišje ohranjenega SZ zida. Isti gradbeni fazi pripada še zunanji temeljni SV in pravokotno nanj zgrajeni zunanji JV temeljni zid. Slednja se spajata z 1,7 m visoko ohranjenim vogalnim zidom. Struktura tega vogalnega zida, ki je grajen iz le površno obdelanega večjega kamena, spominja na zgodnjorimsko tehniko gradnje večjih zgradb. Tak način gradnje zidov so v zgodnjorimskem času uporabljali tudi drugod v Istri.⁴ Domnevo o zgodnjorimskem objektu na tem prostoru opravičujejo sicer redke drobne najdbe. To so ustja in dna amfor tipa Dr. 6 A (Dressel 6 A), Dr.

2–4 in amfore tipa Dr. 6 B vrste Brindisi.⁵ Omenjeni tipi amfor so bili v uporabi že v 1. stoletju pr. n. št.⁶

V tem času naj bi v Predloki že stal najstarejši arhitekturni objekt. Ker so arheološki viri zelo skopi, so pri poizkusu kronološke opredelitve domnevno najstarejše zgradbe pomembni tudi historični podatki in geografska lega Predloke. Ta leži v neposredni bližini reke Rižane, v zgodnjorimskem – republikanskem obdobju mejne reke. Zato ni odveč misel, da je najstarejši arhitekturni objekt v Predloki še iz predavgustovskega časa, ko so meje Italije segale do reke Rižane. Morda je na tem mejnem in strateško pomembnem kraju stala v republikanskem obdobju manjša vojaška postojanka, ki je bila opuščena, ko je Avgust konec 1. stoletja pr. n. št. mejo Italije prenesel z reke Rižane na reko Rašo. Vsekakor pa ta domneva ni dovolj utemeljena.

⁴ Suić, *Antički grad*, str. 83–149.

⁵ Rimske amfore so vrčem podobne glinaste posode trebušaste ali cevaste oblike z ozkim vratom in dvema navpičnima ročajema za lažje prenašanje. Ozek vrat je bil navadno zaprt s keramičnim zamaškom. Spodnji del trupa amfore prehaja v ozko ravno dno, pogostejše je krožno ali konično dno, ki je zaključeno z različno oblikovanim zatičem. Preučevalci amfor jih uvrščajo med transportno posodje, ki je najbolj uporabno za prevoz po morju. V njih so tovorili ali hranili predvsem vino, olje, ribje omake in drugo. Po barvi glin, obliki ustja, vratu, trupa dna, zatiča in drugih posebnostih so amfore opredeljene tipološko in kronološko.

⁶ Vidrih Perko, *Amfore v Sloveniji*, str. 426–427.

Rimska vila rustika

Na ruševinah domnevno najstarejše zgradbe je bila, kot kažejo naselbinski ostanki, kaj kmalu zgrajena nova zgradba, saj so se na ostankih najstarejših temeljnih zidov ohranili mlajši zidovi. Nekateri teh zidov so dokaj visoko ohranjeni. Med seboj povezani nakazujejo več manjših prostorov. Dokaj poveden je najdaljši, 15 m dolg in do 2,2 m visoko ohranjen zid na SZ strani ohranjenega dela objekta. Njegova konstrukcija nakazuje več gradbenih posegov, ki naj bi se zvrstili na objektu. Ta najdaljši zid, ki je bil zgrajen preko najstarejših temeljnih zidov, obdaja še neraziskan prostor, njegov krajši zahodni del pa je SZ stena arheološko zelo povednega prostora s komaj 35,5 m² površine. Tu je ob SV in JV zidu ohranjen 0,6 m globok kanal v obliki črke L, ki je ob daljšem SV zidu širok 0,7 m, ob krajšem JV zidu pa 0,45 m. Obložen je bil z opekami, vezanimi z apneno malto. Ta se je ohranila deloma tudi na stenah obeh zidov prostora. Ob zidu krajšega kraka kanala so ohranjeni tudi 0,6 m visoki opečnati stebrički. Nosili so opeke – tegule, ki so bile na drugi strani kanala naslonjene na apneno podlago tal prostora in so tako prekrivale kanal. Tegule so bile prekrte s tanko apneno plastjo. Ker je bila taka podlaga najdena še na več mestih na dnu prostora, je bila verjetno podlaga tlaku, ki se ni ohranil. Morda so bila tla prekrita s pravokotnimi glinastimi ploščicami, ki so bile najdene v plasti žganine na dnu prostora. Ob zidu nad opečnatimi stebrički so se ohranili in situ tudi majhni deli votlakov – tubulusov.

Kot kaže, je bil ta razmeroma majhen prostor prvotno ogrevan, saj so predstavljene najdbe nedvomno elementi rimske kopalnice. Verjetno je bil urejen kot tepidarij. V kanal ob zidu naj bi bila speljana para iz kurišča hipokavsta – prefurnija preko kaldarija, ki pa ni ohranjen. S pomočjo pare, speljane skozi votlake, položene ob zidu, naj bi ogrevala prostor. Morda je bil prefurnij urejen ob SV strani tepidarija v neraziskanem prostoru ali v sosednjem SZ prostoru, kjer so na dnu izkopa ob zidu prišli na dan ostanki oglja, ožgano kamenje in deli tegul, ki bi lahko pripadali prefurniju. Ti ostanki so se ohranili pod kamnitimi ploščami, s katerimi je bilo kasneje, ko je bila že spremenjena prvotna namembnost prostora, prekrito dno. Da je bil domnevni tepidarij povezan s sosednjima prostoroma, kažejo sledi kasneje zazidanih vratnih odprtin.

Neposredno ob ogrevanem prostoru je bil večji, 9,7 m širok prostor, ki je bil na JV strani zaključen s 7,6 m široko in 4,6 m globoko polkrožno apsido. Njegova nasprotna SZ stran je povsem uničena. Površina prostora zato ni znana, ni pa dvoma, da gre za največji, še razpoznavni prostor odkritega dela stavbe. Tla tega prostora so bila skoraj povsem uni-

čena. Ohranile so se le sledi dveh kanalov. Eden je prihajal iz polkrožne apsise, drugi pa iz njene SV strani, kjer ni bilo nikakršnih razvalin. Kanala sta se združila v večji kanal v prvi tretjini prostora. Na dnu, ob levi, notranji steni apsise, je ležal par večjih kamnitih plošč, večja plošča z ostanki malte pa je ležala na dnu v srednjem delu prostora. Sledi hipokavsta tu ni bilo. Možno je, da so to ostanki frigidarija s kadjo za hladno vodo v polkrožni apsidi.

Po teh značilnostih je gotovo, da sta bila oba prostora sestavna dela kopalnice domnevno dokaj obsežne rimske vile rustike. Številni danes raziskani prostori zasebnih rimskih kopalnic kažejo, da so bile kopalnice v privatnih rimskih vilah pogosto podobne manjšim javnim termam, kajti nega telesa je imela v rimskem življenju pomembno vlogo. Dokaj dobro ohranjeni ostanki prostorov rimske kopalnice z enako razporeditvijo prostorov, ki so pripadali rimski vili rustiki, so bili odkriti tudi v Grubelcah pri naselju Dragonja v Sečoveljski dolini.⁷

Kljub dokaj rustikalni gradnji zidov je znanih nekaj za kronologijo objekta pomembnih podatkov. Na 2 m visoko ohranjenih zidovih se kaže tehnika gradnje, imenovana opus incertum, ki je bila zlasti na podeželju vodilna skozi vso antiko. S kamenjem različnih velikosti, ki so ga polagali drug na drugega, so skušali obdržati videz ravnih vrst. Praznine, ki so nastale med kamenjem, so zapolnili z malto.⁸ Tako je bil zgrajen večji del ohranjenih zidov domnevne vile rustike in tudi polkrožni zid apsise. Posamezni deli nekaterih zidov kažejo še drugo tehniko gradnje, ki kaže, da so bili porušeni ali poškodovani deli zidov kasneje nadzidani ali popravljeni s poševno položenimi lomljenci. To se vidi na zidu polkrožne apsise in na zidu, ki se nanjo naslanja na JZ strani. Tak način nadzidave in dopolnjevanja starejših zidov je ugotovil tudi B. Marušić na ostankih poznorimskih zgradb v Istri.⁹

Ohranjeni deli zgradbe so verjetno ostanek vile rustike. Manjši deli rimskih temeljnih zidov, ki so bili odkriti v neposredni bližini, pod cerkvijo med poglobljanjem cerkvenega dna, v sondah na pokopališču in ob njem, so dokaz, da je bila domnevna rimska vila rustika dokaj obsežna. Raztezala naj bi se pod današnjim pokopališčem in bližnjim, danes pozidanim prostorom, in dalje proti zahodu. Ostanke rimskega mozaika so bili po pripovedi domačina najdeni tudi na kraju z ledinskim imenom »Žardin« ob cesti Predloka–Loka. Med sondažnimi raziskavami najdeni zidovi so sicer kronološko neopredeljeni. Glede na številne odlomke amfor iz zgodnjee in poznorimskega obdobja, ki so ležali v sondah, in odlomke amfor, ki so že pred raziskavami ležali

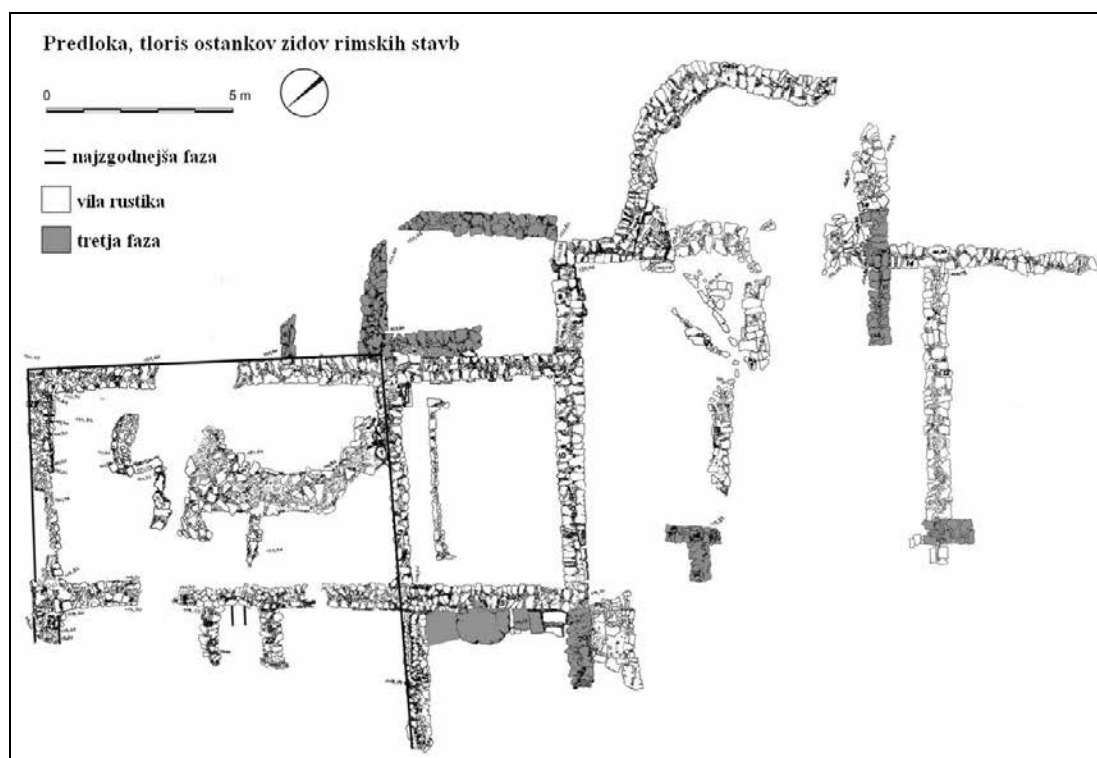
⁷ Boltin Tome, *Antična stavba v Grubelcah*, str. 129–138.

⁸ Suić, *Antički grad*, str. 109.

⁹ Marušić, *Prilog poznavanju kasnoantičnog Nezakcija*, str. 154–157.

Prostor s polkrožno apsido (foto E. Boltin Tome).

Tloris obranjenih zidov rimskih stavb, odkritih ob pokopališču z označenimi gradbenimi fazami (risala I. Hajnal).

predvsem ob SV strani starega pokopališkega zidu, kamor so bili odvrženi med gradnjo pokopališča in poglobljanjem cerkvenega dna, ni dvoma, da je velik del zidov pripadal prav zgodnjerskemu objektu.

Zgradba v Predloki je bila gotovo dolgo v uporabi. Bila je tudi obnovljena, po njenem propadu pa so, kot kažejo ostanki zidov, propadajoči objekt novi uporabniki prilagodili svojim potrebam. To domnevo opravičujejo kasneje prizidani zidovi, zazidane vratne odprtine, tlak iz kamnitih plošč, ki so se ohranile na dnu deloma ohranjenega prostora ob S steni ogrevanega prostora, na peščenem sipu zgrajen zid in nenazadnje drobno arheološko gradivo, najdeno med raziskavami na tem prostoru.

Drobni arheološki predmeti so zelo fragmentarni in slabo ohranjeni. Prevladujejo odlomki grobe keramike, med katerimi je največ odlomkov rimskih amfor. Odlomki amfor so ležali že na površju ob zunanji strani pokopališkega zidu. Največ amforičnega gradiva pa je prišlo na dan med sistematičnimi raziskavami. Razen odlomkov amfor tipov Dr. 6A in Dr. 2 - 4 iz 1. stoletja pr. n. št., ki bi bile lahko v uporabi tudi v 1. stoletju n. št., je bilo evidentiranih še nekaj odlomkov tipa Dr. 6 B iz druge polovice 1. stoletja pr. n. št. do 2. stoletja n. št., ki so jih izdelovali v Istri. Evidentiran je bil le en slabo ohranjen odlomek male amfore z gumbastim zatičem, domnevno tipa Bonis 31/5 iz 2. stoletja, in nekaj odlomkov amfor tipa Forlimpopoli jadranske proizvodnje iz 2.–3. stoletja. Nekaj najdenih odlomkov kaže, da so bile v drugi polovici 2. stoletja, v 3. stoletju in deloma na začetku 4. stoletja tudi v Predloki v uporabi amfore cilindrične oblike afriške proizvodnje. V isti čas prištevamo tudi odlomek ustja male amfore Benghazi ali MR 1 in nekaj odlomkov male amfore MRA 1 tipa Keay 81 z ravnim dnem tunizijskega izvora. Pojav teh amfor pri nas je po mnenju avtorjev razumljiv, posebej če upoštevamo, da je konec 3. in v 4. stoletju tržišče rimskega imperija preplavila afriška keramika, predvsem amfore in sigilatno gradivo. Zato ni čudno, da so tudi v Predloki najštevilnejši odlomki cilindričnih amfor tipa Keay 25 variant C, P, R, O, S, X, Y, Z iz obdobja 4. in 5. stoletja. Te amfore naj bi bile namenjene v prvi vrsti za olje, vendar so v njih našli tudi ostanke ribjih omak. Iz poznega 3., 4. in 5. stoletja je tudi nekaj odlomkov španskih amfor oblike Almagro 51 A, B ali Keay 19. Med pozne variante sodijo odlomki malih spatjeonov tipa Keay 26 G in F. Najštevilnejši pa so odlomki tega tipa z variantami A, B, E, M, ki so jih uporabljali predvsem v drugi polovici 5. in v 6. stoletju za prevoz garuma - ribje omake. Med raziskavami antične zgradbe ob pokopališču so bili najdeni tudi odlomki vzhodnomediterranskih poznih amfor LRA 1, LRA 2, LRA 3 in LRA 4, ki so datirane od 4. pa vse do 7. stoletja.¹⁰

¹⁰ Vidrih Perko, Amfore v Sloveniji, str. 443.

Veliko redkejši kot odlomki amfor so odlomki fine namizne keramike. Zelo redki in slabo ohranjeni so ostanki sigilatnega posodja.¹¹ Omembe vreden je odlomek dna padske sigilatne temno sivo žgane skodelice z nizko nogo. Na zunanji strani dna je ohranjen del žiga L GEL(LIUS). Skodelica je bila, kot kaže, izdelana v eni od delavnic L. Gelliusa v času Tiberija do Klavdija.¹² Razpoznavnih je še nekaj odlomkov poznopadskih sigilnih skodelic ter odlomkov krožnikov vzhodne sigilate 1. in 2. stoletja, ki so dokaj podobni odlomkom iz bližnjega najdišča Školarice pri Spodnjih Škofijah.¹³ Med najzgodnejšimi je bilo nekaj odlomkov oblike Hayes 8 A iz poznoflavijskega in antoninskega obdobja. Največ odlomkov je pripadalo posodju produkcije C in D iz 4. in 5. stoletja, nekaj pa je tudi odlomkov Hayes 99 C, Hayes 80 B/99 in Hayes 80 B iz 6. stoletja. Med finim namiznim posodjem je največ nerazpoznavnih majhnih odlomkov.¹⁴

Na tem delu naselja je bilo veliko ostankov grobe kuhinjske keramike. Največ odlomkov je ležalo v domnevem tepidariju, v 0,2–0,3 m visoki plasti žganine in v enaki plasti ob zunanji strani njegovega SZ zidu, to je v 0,3–0,5 m visokem nasutju, ki se je vleklo ob zunanji strani najdaljšega in do 2,2 m visoko ohranjenega SZ zida. Odlomki so pripadali skodelam, trebušastim loncem in manjšim plitvim lončkom z ravnim dnem iz rjavo in tudi temnosivo žgane gline, mešane z drobnim peskom. Na več odlomkih tega posodja je ohranjen okras iz eno- ali večtračne valovnice. Speljana je bila po gladki površini posode ali po polju vodoravnega metličenja. Valovnica je bila najdena tudi na notranji strani ustja lonca. Tipološko pestremu izboru valovnic so ugotovljene najbližje analogije v hrvaškem delu Istre, na poznorimskih najdiščih Slovenije¹⁵ in v sosednji Italiji.¹⁶ Redki so analogni primeri v Kopru.¹⁷ Keramiko, okrašeno z valovnico, avtorji datirajo v 5.–7., pa tudi v 8. stoletje. Posodje te vrste je bilo, kot kažejo predvsem drobne najdbe v Predloki, v uporabi od konca 4. pa vse do 7. ali celo 9. stoletja.

¹¹ Terra sigillata je fino namizno lončeno posodje, pripravljeno za en pogrinjek. Posodice so bile pestrih oblik, z okrasom ali brez njega, včasih tudi z vtisom žiga izdelovalca. Bile so pečene iz dobro prečiščene in obdelane gline, svetlordeče do temnordeče barve in prevlečene z loščem zelo razredčene gline, ki je, pomešana s soljo, pri pečenju dobila več nians rjavkastordeče do rdeče barve. Izdelovali pa so tudi sivo do skoraj črno pečeno sigilato. Terro sigillato so izdelovali v zgodnjerskih italjskih delavnicah in po njihovem vzoru tudi v delavnicah v vzhodnem delu rimskega imperija (Mikl-Curk, *Terra sigillata*, str. 2–7).

¹² Brukner, Rimska keramika, str. 19.

¹³ Žerjal, Sigilata s Školarice, str. 266–271, T. 3: 3, 4, 9, T. 4: 1, T. 6: 1–3.

¹⁴ Vidrih Perko, Amfore v Sloveniji, str. 443.

¹⁵ Boltin Tome, Poskus kronološke opredelitve, str. 80–83.

¹⁶ Gelichi, *Ceramica Grezza*, str. 127–129.

¹⁷ Cunja, Poznorimski in zgodnjersrednjeveški Koper, str. 122, T.: 354.

Kot v sondah ob pokopališču so tudi v zgornjem delu gruša med sistematičnimi raziskavami na tem prostoru prihajali na dan odlomki posod iz temne sivorjave in dobro prečiščene glin. Okras je bil izveden iz plitvih vzporednih kanelur ali iz plastičnega rebra na zgornjem delu posode. Rebro je bilo okrašeno s prstnim vtisom. To posodje je datirano od 13. do 15. stoletja.¹⁸

Med številne drobne najdbe sodijo tudi odlomki opek – imbreksov in tegul. Pri gradnji je bila uporabljena opeka iz več opekarn, saj so bili najdeni odlomki peščeno rumene in svetlo do temnordeče barve. Na treh odlomkih tegul so ohranjeni le deli žigov Q. CLODI AMBROSI, L. EPIDI THEODORI in žiga CRISPINI. Vsi trije žigi izhajajo iz zgodnjericimskih opekarn in so med najbolj razširjenimi pri nas oziroma na območju rimskega teritorija Tergeste.¹⁹

Ceprav so bili kovinski predmeti ali njihovi deli redki, so med njimi nekateri zelo izpovedni. Najzgodnejši je lok bronaste aucissa fibule iz druge polovice 1. stoletja, ki je bil najden v neposredni bližini pokopališkega zida.²⁰ Lok bronaste fibule s samostrelno peresovino, dvema profiliranima gumboma na loku in deloma ohranjeno nogico tipa Almgren 236 je ležal na dnu 1,10 m globokega izkopa v prostoru s polkrožno apsido.²¹ Ta tip fibule panonsko-noriškega izvora sodi med pogoste grobne najdbe 1. in začetka 2. stoletja v Sloveniji, Avstriji in na Madžarskem.²² Kot poroča S. Ciglenečki, so pri nas znani le posamezni primeri tudi iz poznoantičnih vojaških postojank, vendar le kot predmeti sekundarne uporabe.²³ Mlajša je dvodelna bronasta vojaška pasna spona, ki ji pripada ploščica s klinastim vrezom in bogato okrašeno zgornjo površino. Najdena je bila v plasti ogljenine, nasute ob zunanji strani SZ zidu domnevnega tepidarija. Tipološko sorodni sponi iz Italije in iz Francije, ki se med seboj razlikujeta le po okrasu, sta datirani v drugo polovico 4. in prvo polovico 5. stoletja. V isti čas sodi tudi del spona iz Predloke. Del pasnega okovja predstavlja majhna okrogla bronasta ploščica z bradavičastimi izrastki. Zgornjo površino ima okrašeno z vbodenimi koncentričnimi krogi, na spodnji strani pa so ohranjene sledi pritrtjevanja. Ploščica je nedvomno del okrasa pasnega okovja. Variante pasnih okovov z najdišča Celei v Romuniji datira Büllinger v drugo polovico 4. in v prvo polovico 5. stoletja.²⁴

Železni predmeti so slabo ohranjeni. Izjema so le puščične osti. Na poznorimskih najdiščih so kar pogoste, vendar jim le redki avtorji posvečajo več pozornosti. V Predloki je zastopanih več oblik puštic. Najpreprostejša je ost štirioglatega ali okroglega prereza s tulcem za nasaditev. Te oblike osti so dokaj pogoste in so po analognih najdbah datirane v 4. stoletje.²⁵ V 4. stoletje je po analogni najdbi iz Nezakcija pri Pulju²⁶ in Hrušice²⁷ datirana tudi puščična ost s krožnim tulcem za nasaditev in masivno ostjo v obliki tristranične piramide. Mlajša je manjša sulična ost z ozkim in razmeroma dolgim nastavkom, ki se končuje z majhno trikotno konico na eni strani in kratkim tulcem za nasaditev na drugi strani. Datirana je v 5.–6. stoletje.²⁸ V neposredni bližini, na dnu prostora s polkrožno apsido, je ležala še ost v obliki lovorovega lista. Take osti so pogoste na vojaških višinskih postojankah.²⁹ Pogosto se najdejo v grobovih. Po več v enem grobu je bilo najdenih v Kranju (Kranj – Lajh) na grobišču iz časa preseljevanja ljudstev. Vinski jih datira v drugo polovico 6. stoletja.³⁰ V skeletnem grobu 63, ki je bil neposredno ob desni fasadi cerkve v Predloki, je ležala močno korodirana puščična ost s trikotnim listom. Povsem analogna ji je ost, ki je bila naključno najdena v Motovunu,³¹ in ost iz Kuzelina pri Zagrebu, ki je datirana v zadnjo tretjino 6. stoletja.³² Puščična ost iz groba 63 po tej dataciji ne pripada pokojnemu iz groba 63, kajti prav pod tem grobom je bil odkrit staroslovanski grob 65 z luničastim uhanom.³³ Kot več drugih rimskih in srednjeveških najdb s tega prostora tudi ta puščična ost gotovo sodi med naključne najdbe. Verjetno izhaja iz antičnega naselbinskega kompleksa, ki naj bi se raztezal tudi pod današnjim pokopališčem.

Med železne predmete sodi tudi majhen obroč, ki je povsem analogen obročem – kosirjem iz sebenjskega zaklada iz Sebenj pri Bledu iz 9. stoletja. Kot ugotavlja Pleterski, so kosir uporabljali za pritrtjevanje kose na kosišče.³⁴

Razmeroma malo je bilo najdenih dobro ohranjenih bronastih rimskih novcev. Ležali so v 0,6 m visoki plasti gruša. Kronološko so uvrščeni od 1. do 4. stoletja. Razpoznavnih je bilo 10, štirje pa so bili le deloma določljivi s sledečimi podatki: Ant, 2. pol. 3. st., ? RIC?, ?; Fol/Mai, 4. st., ?, RIC ?, ?;

¹⁸ Tomadin, Brevi note, str. 75–85, T. 1: 2, 3, T. 6: 1, 4.

¹⁹ Zaccaria – Župančič, I bolli laterizi, str. 140–143, št. 13, 19, 24.

²⁰ Horvat, K rimskim fibulam, str. 47–56.

²¹ Bavdek – Cunja, S fibulo v fabulo, str. 117, št. 144.

²² Boltin Tome, Poskus kronološke opredelitve, str. 75, T. 3: 2.

²³ Ciglenečki, Höhenbefestigungen als Siedlungsgrundeinheit, T. 1–4 in dr.

²⁴ Büllinger, Spätantike Gürtelbeschläge, T. XXXVII: 3, 4.

²⁵ Sokol, Rimski metal s Kuzelina, str. 24.

²⁶ Marušić, Neki nalazi iz vremena seobe, str. 159, 160, T. 4: 4.

²⁷ Ulbert, Ad Pirum (Hrušica), str. 74, sl. 5: 4.

²⁸ Sokol, Rimski metal s Kuzelina, str. 24, sl. 24.

²⁹ Ciglenečki, Höhenbefestigungen als Siedlungsgrundeinheit, T. 9: 22.

³⁰ Stare, Kranj, str. 25, T. 4: 3, T. 5: 1, 2.

³¹ Marušić, Neki nalazi iz vremena seobe, str. 175, T. VI. 4.

³² Sokol, Rimski metal s Kuzelina, str. 24, sl. 25.

³³ Boltin Tome, Skeletno grobišče v Predloki, str. 242, sl. 2: 12.

³⁴ Pleterski, Sebenjski zaklad, str. 283, 284, sl. 38.

Fol/Cen, 2. pol. 4. st., ?, RIC ?, ?; PCen, 2. pol. 4. st. – 1. pol. 5. st., ?, RIC ?, ?.

Razpoznavni so bili naslednji: dva kovanca Avgusta (Augustus za Tiberiusa, As, 10/11, Rim, RIC 2; Augustus, As, 11/12, Rim, RIC 9), kovanec Tiberija (Tiberius, As, 22, Rim, RIC 18), kovanec Aleksandra Severa (Severus Alexander, D, 223, Rim, RIC 27), Diva Klavdija II. (Divus Claudius II., Ant, po 270, ?, RIC 261, K), Licinija I. (Licinius I. za Licinius II, Fol, 317, Are, RIC 125, PARL, L S), Konstancija I. (Constantinus I. za Constantius II., Fol, 5–7, ?, RIC ?, ?), Konstans (Constans, Fol, 341–346, Sis, LRBC, 791, ? SIS), Konstancija II. (Constantius II, Fol, 341 – 346, Aq, LRBC 701, AQP; Cen, 351–355, Aq, RIC 199, AQP; Mai 351–361, ?, RIC ?, ?) in Magnencija ali Decencija (Magnentius ali Decentius (?), Cen, 350–353 (?), ?, RIC ?).

V plasti ogljenine ob najdaljšem SZ zidu je bil najden bizantinski zlatnik – Justinjanov solidus (Iustinianus, Sol, 527–537, Con, MIB 5, CO-NOB).³⁵

Zgodnjerimsko grobišče

Komaj 70–100 m V od pokopališča so na skrajnem V in JV delu parcele št. 978/1 k. o. Loka prišle na dan nove najdbe. Temeljni zidovi so ležali na 460 m² raziskane površine skoraj do roba ravnice, ki prehaja v strmo padajoči klif. Krhke flišne plasti se krušijo, drsijo v dolino in uničujejo ravnico. Morda je bil tako uničen tudi del arheološkega terena, kajti v času raziskav so bili arhitekturni ostanki največ 30 m oddaljeni od roba klifa, ostanki domnevno mejnega in hkrati zaščitnega zidu pa so ležali ob robu klifa.

Na skrajnem SV delu ravnice, kjer se stikata najdaljša ohranjena zidova, je bila pod plastjo ruše plast strnjenegega zbitega kamenja, med katerim je bilo ožgano kamenje ter več koščkov stenskega lepa, žlindre in grobe keramike. Ta plast je prekrivala skoraj 30 m² površine. Široka je bila 3–5 m in se je raztezala 6–7 m proti SZ. Na JV strani, kjer je bila visoka le 0,3 m, je prekrivala grušč in temeljne zidove manjšega prostora z dobrimi 16 m² površine skoraj kvadratne oblike. Dalje proti SZ pa je prekrivala še kakih 14 m². Tam je bila plast grušča globlja (0,8–1,3 m).

Po odstranitvi plasti kamenja so prišli na dan temeljni zidovi prostora dimenzij 4,5 m, 4 m, 4,3 m in 3,9 m. Le 0,2 m globlje je bila samo ena plast dvovrstno grajenega, 4,2 m dolgega zida, ki je po-

tekal poševno od JV proti SZ in notranjost prostora razdelil v dva, po velikosti in obliki neenaka dela. Pod to plastjo dvovrstnega zida je bil le enovrsten zid. Dno ožjega prostora ali matično plast fliša je prekrivala 5 cm debela plast peščene zemlje, ki je bila na ožjem delu prekrita z večjo kamnito ploščo. Ploščo in ostali del tega prostora pa je prekrivala 0,2–0,3 m debela plast žganine, v kateri je bilo tudi nekaj večjega kamenja. Plast žganine je bila najvišja v JZ delu ožjega prostora, kjer je segala tudi preko JZ zida in prekrivala še ozek pas zemlje ob njegovi zunanji strani.

V žganini je bilo najdenih več železnih, močno korodiranih delov manjših predmetov, med njimi dva dela železnega obroča, del okovja večjih vrat, več odlomkov grobe rimske keramike, stenskega lepa, rimski novc iz 4. stoletja Magnencija, 351/352 ali Decencija, 350–353 (Magnentius, Mai, 351/352, ?, LRBC?, ?) in mnogo zoglelenih plodov, luščin, manjših delov živalskih kosti in zoglenelega lesa.

Povsem drugačen je večji del prostora, ki je bil 0,8 m globoko vkopan v matično plast fliša. Ima obliko nepravilnega pravokotnika s 4,2 m dolgo JZ steno, 3,9 m dolgo SV in 3,4 m dolgo JV steno. Te stene so obložene z enovrstnim zidom. Ob SZ strani pa ta prostor omejuje 2,4 m dolgi, 0,8 do 1,1 m visoko ohranjeni in 0,6 m široki, z malto vezani dvovrstni zid, ki stoji na matični plasti fliša. Kot kažejo sledovi malte, so bili zidovi vkopanega prostora prvotno obloženi z apneno malto, tla pa prekrita z estrihom. Enovrstni zidovi so bili po 0,8 m višine nadzidani v 0,5 m široki dvovrstni temeljni zid, ki je zato le deloma stal na matični plasti fliša. Notranji del teh dvojnih temeljnih zidov je ležal na enovrstnem zidu, drugi, zunanji, pa na matični plasti fliša. Ob SV steno vkopanega prostora je bil naslonjen 0,7 m visok trikotni prizidek. Nad njim sta se dokaj dobro ohranili dve manjši niši, večjo nišo ali odprtino v tem zidu pa nakazuje njen deloma ohranjen spodnji rob in porušeno kamenje nad njim, ki kaže na porušeni zid. Odprtina skoraj kvadratne oblike (0,5–0,6 m) in kot zid 0,6 m globoka, se je ohranila 0,2 m od tal v SZ zunanjem zidu. Ker pa je na nasprotni – zunanji strani odprtine ležalo večje kamenje, je možno, da je bila prvotno v zidu le večja niša, katere zadnja stena je bila kasneje porušena.

Vkopani del opisanega prostora je bil napolnjen z gruščem. V spodnjem delu te plasti je bilo med zemljo več drobnega kamenja, v zgornjem delu pa je bilo kamenje večje in tudi ožgano. Mnogo je bilo nerazpoznavnih delov železnih predmetov. Med odlomki grobe rimske keramike je bilo evidentiranih nekaj manjših odlomkov boljše rimske namizne keramike in drobcev steklenih posodic. V zgornji polovici plasti grušča so bili zabeleženi trije rimski kovanci, in sicer kovanec Magnencija (Magnentius, Mai, 351/352, ?, LRBC ?, ?), kovanec

³⁵ Novce iz Predloke je strokovno obdelal in določil numizmatik dr. Peter Kos iz Numizmatičnega kabineeta Narodnega muzeja v Ljubljani. Rubrike v seznamu novcev po vrstnem redu so: tekoča številka, nominal, leto kovanja, kovnica, literatura in priznak.

Obranjeni del rimske grobnice (foto E. Boltin Tome).

Valensa (Valens, Cen, 364–367, Sis, RTC7(b)i) in kovanec Valentinijana II, Teodozija I. Arkadija ali Honorija (Valentinianus II., Theodosius I., Arcadius ali Honorius, PCen, 388–402). Nezanemarljivi so ob kosih žlindre predvsem kosi glinastega stenskega lepa in zogleneli kosi hrastovih desk, ki so bili pogostejši v zgornji polovici te plasti. Večji kos zoglenele hrastove deske je ležal v grušču ob notranji strani SZ zida vkopanega prostora, od zgornjega roba notranjega zida pa skoraj do dna prostora. Preko dela zgornjega roba notranjega zida in deloma ob njegovi SV steni je ležala plast glinastega stenskega lepa.

V grušču, ki je napolnjeval ta prostor, je bilo več za kronologijo najdišča pomembnih najdb. Čeprav so slabo ohranjene, so še vedno dovolj dokumentarne, saj kronološko zajemajo skoraj vse rimsko obdobje. Na dnu izkopa, tj. na estrihu blizu niše v SV zidu, je ležal rimski novc Domicijana (Domitianus, 81–96, Rim, RIC ?). V njegovi bližini je bil najden lok bronaste fibule tipa Almgrin 69³⁶ s samostrelno peresovino in s po enim gumbom na loku in na nogi. Kot fibule z dvema gumboma na loku so tudi bronaste fibule z enim gumbom in samostrelna

peresovino panonsko-noriški proizvod iz 1.–2. stoletja.³⁷ V Sloveniji se najdejo v grobovih 1. stoletja.³⁸

Približno 2 m zahodnjeje je na dnu prostora ležal del pasnega jezička (8,4 x 5,2 cm), ki je pripadal vojaški pasni sponi. Na zgornji površini se komaj vidi žigosan ornament iz krožno razporejenih kvadratkov, trikotnikov in krogcev. Po analognih najdbah iz vojaških grobov je datiran v zadnjo tretjino 4. in na začetek 5. stoletja.³⁹

V neposredni bližini je ležal še kamen žrmelj. Omembe vreden je tudi majhen odlomek sigilatne skodelice tipa Conspectus 34 padske proizvodnje, ki je bila v uporabi v 1. in deloma v 2. stoletju. Pod zoglenelo desko 0,4 m od tal je ležala poznorimska železna sulična ost v obliki lista iz 4. stoletja⁴⁰ in del pasnega okovja, imenovanega propeler ali metuljičasti tip okovja. Rekonstruiran bi meril komaj 2,2 x 4 cm. Ta tip okovja je znan iz vojaških grobov zadnje tretjine 4. in začetka 5. stoletja.⁴¹

³⁷ Garbsch, Eine neuerworbene, seznam E, 256, 4.

³⁸ Boltin Tome, Poskus kronološke opredelitve, str. 78.

³⁹ Prav tam, str. 80, T. I: 5.

⁴⁰ Ulbert, Ad Pirum, str. 76, sl. 5: 10.

⁴¹ Boltin Tome, Poskus kronološke opredelitve, str. 80, sl. 4.

³⁶ Bavdek – Cunja, S fibulo v fabulo, str. 120, št. 159.

Zelo povedna je tudi 2,5 cm široka in 3,4 cm visoka ploščica iz bronaste pločevine s cizelirnim okrasom, ki je del vojaške pasne spona oz. vojaške pasne garniture (5,6 x 5,4 cm). Na ploščici sta razpoznavni dve človeški figuri in stebriček med njima. Ležala je v grušču na dnu ob odprtini v SZ zidu vkopanega prostora. Pasna spona, ki ji je pripadala ploščica, je, kot je ugotovil Župančič, povsem analogna sponama iz Gellepa, ki sta sedaj v essenskem muzeju. Zaradi analogij, ki jih je ugotovil med sponami, jih predstavlja kot gellepsko-predloško varianto, ki naj bi se razvila na prelomu iz 4. v 5. stoletje.⁴² Po opravljeni arheometalurškem kemični analizi je po Župančičevem mnenju celo možno, da so bile vse tri pasne garniture izdelane v isti delavnici.⁴³

Ko je bil vkopani del prostora izpraznjen, sta se pokazala njegova oblika in ureditev. Pojavilo se je vprašanje njegovega prvotnega namena. Kvadratni, z dvojnim zidom obdani prostor, je bil razdeljen v dva neenaka dela. Največ analogij temu prostoru kažejo konstrukcije nekaterih tipov žarnih grobov z vkopano grobno jamo, obloženo z obdelanimi kamnitimi ploščami ali obzidanimi in ometanimi, pogosto tudi poslikanimi stenami. Grobna jama je bila pri teh grobovih pogosto s ploščami ali kamenjem razdeljena v dva neenaka dela, od katerih naj bi bil večji namenjen za pridatke, manjši pa za žaro. V večjih zidanih grobovih so bile pogosto ob zidu tudi poličke za manjše predmete. Taki grobovi so bili evidentirani na Dolenjskem, v takratni provinci Panoniji in drugod.⁴⁴ Gotovo so bili grajeni po vzoru večjih italjskih grobnic uglednejših meščanov.

Tudi grobnici v Predloki je treba iskati analogije na bližnjih italjskih grobiščih. Dokaj obsežen prostor, obdan z deloma ohranjenimi zidovi, naj bi bil le del rimske grobne arhitekture. Večji vkopani del kaže kar nekaj značilnosti, ki opravičujejo to domnevo. Tla so bila prekrita z estrihom, stene ometane, za polaganje manjših predmetov pa naj bi bile namenjene niše v steni in trikotni prizidek ob SV steni. Tudi ožji del prostora, ki je bil le nekaj centimetrov poglobljen, dno pa prekrito s tanko plastjo peščene zemlje, naj bi bil namenjen večjim predmetom ali žaram. Lahko pa so ga uporabljali za posmrtno obredo. Morda je bil prostor za žaro tudi v niši v SZ zidu. Vhod v grobnico je bil verjetno s SV strani, saj je ob manjših nišah na notranji strani stene tudi nakazan. Nadzemni del objekta se ni ohranil. SZ zid, ki je segal do dna vkopanega dela grobnice, je morda predstavljal njeno čelno stran. Verjetno je prav tej zgodnjerimski grobnici pripadala zgodnjerimska nagrobna plošča z reliefno upodobitvijo moškega in ženskega doprsja, ki je vžidana

v glavno fasado cerkve sv. Janeza Krstnika na pokopališču v Predloki. Njeno najdišče še vedno ni znano. Zaradi velikosti, konstrukcije vkopanega dela grobnice in njene notranje ureditve je možno, da gre za družinsko grobnico, v kateri je bilo morda dno ožjega prostora namenjeno za žare umrlih članov družine.

Ostanki drugega žarnega groba so bili odkriti 10 m južneje ob 1,8 m dolgem, slabo ohranjenem delu temeljnega zida. Del zida je na notranji strani prekrival eno stran 0,55 m širokega in 0,7 m dolgega prostora. Dno je bilo tlakovano z glinastimi ploščicami, ki so se ohranile na dnu groba. Ob robu teh ploščic so se na dveh straneh do 0,15 m visoko ohranile navpično položene tanke in obdelane kamnite ploščice, s kakršnimi so bile verjetno obložene stene groba. Na glinastih ploščicah so ležali koščki zогlenelih kosti, oglja in drobci stekla. Med njimi je ležal tudi del dna amfore, v katerem je bilo nekaj odlomkov njenega ostenja. Ostanki so verjetno del amfore cevaste oblike tipa Dr 26, ki je po Dresslu iz 3.–4. stoletja.⁴⁵

Nedvomno gre za dno zgodnjerimskega žarnega groba, ki mu je pripadalo tudi dno amfore, v katero naj bi bil položen pepel umrlega. Zgornji del groba je bil uničen med kasnejšimi spremembami na tem prostoru. Ostanki groba kažejo, da sodi v skupino žarnih grobov pravokotne ali kvadratne oblike, obloženih s kamnitimi ploščami. Taki grobovi so bili navadno prekriti s kamnito ploščo, ki pa se ni ohranila.⁴⁶ Na isti matični plasti fliša in v neposredni bližini dna groba je bil najden slabo ohranjen rimski kovanec, domnevno kovanec Avgusta (11–12), in lok zgodnjerimske bronaste fibule s samostrelno peresovino, z enim profiliranim gumbom na loku in z enim gumbom na koncu ploščate, trapezoidno oblikovane noge vrste Almgren 68/69 iz 1.–2. stoletja.⁴⁷

V neposredni bližini tega groba so bili ugotovljeni manjši vkopi v matično plast fliša. Vkop A (0,4 x 0,5 m, gl. 0,25), vkop B (0,2 x 0,15 m, gl. 0,15 m) in vkop C (0,6 x 0,6 m, gl. 0,3 m) so bili deloma prekriti z mlajšim zidom, deloma pa tudi z mlajšo kompaktno, zbito plastjo kamenja, kakršna je ležala tudi nad ostanki grobnice. V vkopih so bili najdeni drobci kosti in komaj prepoznavni drobci fine namizne keramike, v vkopu A pa še rimski novc Tiberija (Tiberius, As, 14–37, Rim, RIC ?). Ob manjših vkopih je ležalo kamenje, ki je morda ostanek nekdanj ob robovih naloženega kamenja. Ob robu vkopa C in v neposredni bližini so ležali še kosi rimskih tegul z debelejšimi robovi ob zgornjem robu vkopa. Del vkopa pa je bil prekrit z večjim kosom tegule. Tudi ti vkopi so morda ostanek

⁴² Župančič, Kann die Verschiebung, str. 231, 237, sl. 5 : 1, 2.

⁴³ Župančič, Archaeological hypothesis, str. 252–255.

⁴⁴ Breščak, Oblike antičnih grobov, str. 36–41, T. 5; 4.

⁴⁵ Lamboglia, Sulla cronologia, str. 242, 243.

⁴⁶ Prav tam.

⁴⁷ Boltin Tome, Poskus kronološke opredelitve, str. 78, T. I: 3; Bavdek – Cunja, S fibule v fabulo, str. 119, št. 156.

Dno rimskega žarnega groba (foto E. Boltin Tome).

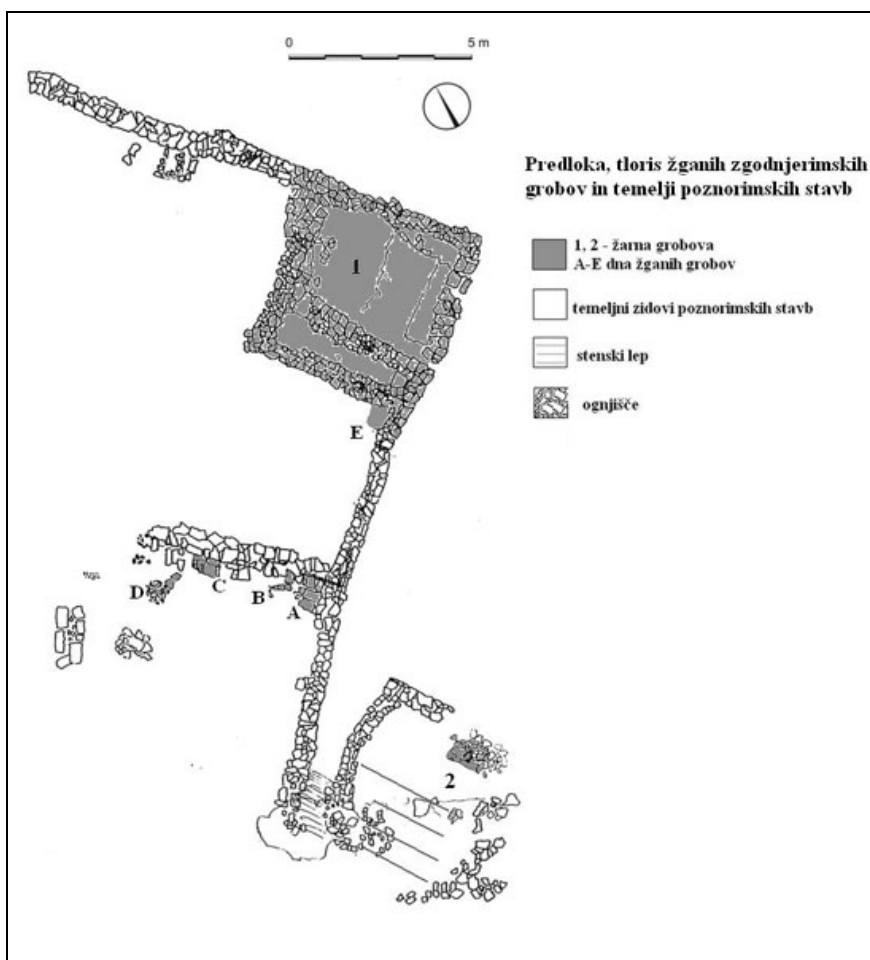
zgodnjerimskih žganih grobov, na kar opozarjajo rimske tegule v vkopu C in ob njem ter kamenje ob vkopani jami.⁴⁸ Več odlomkov ostenj amfor je ležalo tudi v plitvem, komaj opaznem vkopu D JZ od vkopa C in na manjšem kupu v neposredni bližini. Tu je bila matična plast fliša prekrita z največ 0,6 m debelo plastjo grušča, dno prostora pa povsem uničeno. Vkop E (0,54 x 0,3 m, gl. 0,3 m) je ležal ob ohranjenem kratkem podaljšku JV zida grobnice. V njem je ležala manjša kamnita plošča, ob njem pa večja. Morda je kratek ohranjeni podaljšek JV zidu grobnice pripadal sosednji, sedaj povsem uničeni grobnici, ali pa gre za ostanke nam neznane grobne arhitekture ali mlajšega objekta. Zgornji deli domnevnih grobnih jam so povsem uničeni. Ohranjeni

so le vkopi v matično plast fliša, zato se ne ve, ali je bil v njih pepel raztresen po dnu ali v glinasti posodi. Vsekakor pa gre za zelo preprost način žganega pokopa, kakršen je bil v navadi v zgodnji antiki v rimskem imperiju. Na tem prostoru je bilo verjetno več grobov, od katerih pa zaradi kasnejših posegov v prostor ni sledi.

Zgodnjerimskemu grobišču je bil v Predloki namenjen vzhodni in hkrati najvišji del ravnice, od koder se na južni in vzhodni strani teren s strmim klifom spusti v dolino pod kraškim robom. Grobišče naj bi pripadalo domnevni bližnji vili rustiki. Grobnica, verjetno gospodarja latifundije, je v tem primeru stala na najvišjem, dominantnem položaju. Ker je bil prostor ob SZ in JZ strani grobnice poglobljen, je možno, da je bil prostor ob njej stanu pokojnih primerno urejen ali pa je bila ob deloma ohranjeni grobnici še ena, morda manjša grobnica, od katere se je ohranil le kratek, komaj 0,8 m dolg in solidno grajen zid, ki je povezan z mlajšim zidom. Domnevni grobovi pokojnikov iste latifundije, vendar nižjega socialnega statusa, so bili od grobnice oddaljeni najmanj 6 m. Manj je bil od domnevnih vkopanih grobov oddaljen drugi manjši žarni grob.

Zaradi bližine naseljenega prostora je bilo grobišče morda obdano s primerno visokim zidom. Na to misel navajajo sledi in ostanki zidov ob grobišču med plastnicama 125 m in 126 m nadmorske višine.

⁴⁸ V zgodnjerimskem času je bil v navadi žgan način pokopavanja - crematio. Način pokopa in ureditev grobne jame sta bila odvisna od socialnega statusa pokojnika in njegove družine. Pepel pokojnega s prdatki so položili na dno manjše jame okrogle ali pravokotne oblike, jo prekrili ali le zasuli. Pri žarnem pokopu so pepel in ostanek kosti shranili v glinasto, redkeje v stekleno žaro in jo s prdatki vred položili v grobno jamo. Te so se razlikovale po ureditvi in velikosti. Stene grobne jame so bile lahko obložene s kamenjem, kamnitimi ploščami ali glinastimi tegulami. Stene zidov so bile lahko ometane in poslikane, dno je bilo naravno ali prekrito z estrihom ali z glinastimi ploščicami. Grobne jame so bile prekrite s kamnitimi ali velikimi glinastimi ploščami - tegulami. Bogatejše grobove z grobnicami ali kamnitimi skrinjami je pogosto krasila bogata nadzemna arhitektura z napisi in reliefno okrašenimi površinami.

Tloris žganih rimskih grobov in temeljev poznorimskih stavb (risala I. Hajnal).

Prav na tem kraju, kjer je 1 m višji teren pred raziskavami nakazoval mejo med SZ in JV delom ravnice, se je ohranila 0,15–0,3 m visoka, 2–4 m široka in 36 m dolga plast kamenja, ki se je vlekla ob JZ strani zgornjega dela ravnice proti SV. Od grobov je bila oddaljena 30–36 m. Čeprav je bila precej poškodovana, je spominjala na ostanke porušenega zidu. Sledi te plasti kamenja so se ohranile še na SZ delu plastnice s 126 m nadmorske višine. Ob skrajnem SV robu ravnice in hkrati ob zgornjem robu klifa, kjer teren strmo pada v dolino pod kraškim robom, se je ohranil do 0,2 m visok, 0,25 m širok in 8 m dolg del zida. Prvotno je bil širši in vezan z malto. Zaradi klifa, ki obdaja ravnico in se kruši, je skoraj gotovo, da je s časom zunanja stran prvotno širšega zida zdrsnila v dolino. Zid, ki je sedaj le 10–12 m oddaljen od stene rimske grobnice, naj bi bil prvotno primerno oddaljen od propadajočega klifa. Domnevno je bil tudi ta del zida, ki ga kronološko ni mogoče opredeliti, del zida, ki je obdajal SV stran zgodnjorimskega grobišča.

Poznorimsko naselje

Temeljni zidovi, ki so prišli na dan na V delu ravnice pod 0,15–0,3 m debelo plastjo ruše, so bili grajeni v suhozidni tehniki. Kamenje je bilo vezano s tanko plastjo gline. Na JV strani se je na zid grobnice navezoval 12 m dolg, v suhozidni tehniki grajen in na koncu porušen zid. SV zid grobnice pa je bil podaljšan s prav tako suhim zidom, ki se ga je ohranilo le 9 m. Oba na koncih porušena zida sta obdajala sedaj raziskani del nekdanj obsežnejšega objekta. Temeljna zida sta bila ohranjena do 0,5 m visoko in široka 0,4–0,5 m. V stičišču obeh zidov je tik pod površjem ležala strnjena, močno stlačena plast manjšega kamenja, pod katero je bila odkrita rimska grobnica.

Na notranji strani SV zida se je 0,65 m pod površjem in 4 m SZ od grobnice na močno zbitem grušču iz drobnega kamenja in peščene zemlje ohranila tanka plast ožgane gline površine 0,5 x 0,55 m. Prekrita je bila z 0,12–0,15 m debelo plastjo žganine, na njej pa je ležalo nekaj drobcev rdeče pečene keramike in odlomek črno pečene posode s komaj

opaznimi ostanki valovnice. Kaže, da gre za ostanke kurišča.

Na notranjo stran daljšega JV zida se je v pravem kotu naslanjal prav tako suh 0,4–0,6 m širok in 6 m dolg temeljni zid. Ta je deloma prekrival vkope A, B in C, ki so domnevno ostanki jam žganih, morda žarnih grobov. Ti vkopi so bili deloma prekriti z mlajšo plastjo zbitega kamenja, ki je do 2 m široka ležala pod rušo vzdolž kratkega zida. Ta plast kamenja je bila identična plasti, ki je ležala pod rušo nad ostanki grobnice na skrajnem SV delu objekta.

Drugi, domnevno manjši objekt, ki je stal neposredno ob JV strani daljšega zida, nakazuje, da je ostanka dveh med seboj pravokotno ležečih temeljnih zidov. Prvega se je ohranilo le 1,8 m, drugi, rahlo polkrožno oblikovan, pa je bil po 3,5 metrih povsem uničen. Velikost in oblika prostora zato nista znani. Na dnu tega prostora, kjer so ležali ostanki žarnega groba, je le 0,2 m zahodnje prekrivala dno tanka plast grušča, nad njo pa je ležala plast stenskega lepa z ohranjenimi ozkimi vzporednimi žlebički na spodnji strani.⁴⁹ Lep, ki je prekrival nekako 3 m² površine, je prekrivala 0,4 m debela plast grušča. Segala je prav do zidu, ki je na JV obdajal večji sosednji prostor. Nad stenskim lepom in v grušču ob njem je bilo tudi nekaj bolje ohranjenih in prepoznavnih drobnih železnih predmetov, ki jih prištevamo med delovno orodje oz. pripomočke.

Ostali del raziskanega prostora je bil tudi napolnjen z gruščem. V zgornjem delu grušča, kjer je bil teren poraščen z grmičevjem, je bilo manjše kamenje pomešano s humusno zemljo. Kjer je bil izkop globlji, je bilo kamenje v bolj peščenji zemlji. Na večjem delu raziskanega prostora je bila plast grušča visoka do 0,75 m, le na SV delu je segala do 1,3 m globoko. V grušču je bilo po vsej raziskani površini mnogo drobnih najdb, predvsem kosov rimskih amfor in opek. Najdeni so bili tudi koščki bronaste pločevine, zakovice, železne spojke, manjši kosi stenskega lepa, močno luknjičaste železne žlindre,⁵⁰ diskasto oblikovan kos svinca in deli neopredeljivih predmetov. Za kronologijo najdišča so pomembni odlomki rimskih amfor, redki in slabo ohranjeni odlomki namizne in kuhinjske keramike ter več ostankov bronastih in železnih predmetov.

Med drobnimi najdbami, raztresenimi v grušču po vsem raziskanem delu najdišča, so tudi tu najštevilnejši odlomki amfor, predvsem deli ustij z vratom ali brez njega in dna amfor predvsem poz-

nejših oblik. Mnogo je tudi odlomkov tipološko in kronološko neopredeljivih ostenj. Med doslej pregledanim amforičnim gradivom je od zgodnejših oblik zastopan le odlomek amfore tipov Dr. 6 A in Dr. 6 B. Povsod pa, kot med naselbinskimi ostanki ob pokopališču, prednjačijo tipi amfor afriške proizvodnje. Številni so odlomki cilindričnih amfor tipa Keay 25 iz 4. in sredine 5. stoletja istih variant kot ob pokopališču. Nekaj je tudi ostankov spatejonov tipa Keay 26 variante A, B, E, M, F, ki so bile v uporabi predvsem v drugi polovici 5. in v 6. stoletju, ter male pozne variante spatejonov Keay 26 G in F. Evidentiranih je bilo le nekaj odlomkov pozne velike cilindrične amfore Keay 35 A in B iz srede 5. in 6. stoletja, odlomkov amfor Keay 52 in Keay 62 iz 5. in 6. stoletja in odlomkov vzhodnomediterranskih poznih amfor LRA 1, LRA 2 in LRA 3, ki se pojavljajo od konca 4. do 7. stoletja.⁵¹

Tudi tu so ostanki namiznega posodja zelo slabo ohranjeni in doslej le deloma tipološko in kronološko opredeljeni. Omembe vreden je majhen odlomek ustja in ostenja sigilatne skodelice oblike *Conspetus* 34 padske proizvodnje, ki je bila v uporabi od flavijskega obdobja do sredine 2. stoletja. Iz poznoflavijskega in antoninskega obdobja je tudi majhen odlomek skodelice tipa Haey 8 A. Kot je pokazala strokovna obdelava keramičnega gradiva, je tudi ostankov sigilatnega namiznega posodja največ iz 4.–5. stoletja.⁵²

Razmeroma mnogo je bilo na tem najdišču odlomkov kuhinjskega posodja. Tako po strukturi, po barvi pečene gline, obliki in velikosti posod kot po obliki valovnice so tu najdeni odlomki analogni odlomkom tovrstnih posod iz najdišča ob pokopališču. Tudi tu prevladujejo odlomki grobe keramike iz 5. do 8. stoletja. Kot ob pokopališču pa je bilo tudi tu nekaj odlomkov posod iz 13. do 15. stoletja.⁵³

Iz kulturne plasti nad stenskim lepom sta prišla na dan dva železna ključa, ki sta po analognih primerih datirana v 4. stoletje.⁵⁴ Iz tega časa so tudi puščične osti s krožnim tulcem za nasaditev in masivno konico v obliki tristranične piramide, kakršna je bila najdena tudi med ostmi ob pokopališču.

V drugo skupino najdb sodijo železni predmeti – orodje ali delovni pripomočki, ki so ležali na stenskem lepu in ob njem. V grušču neposredno ob stenskem lepu sta ležala železna žagica s komaj opaznimi zobci (9,8 x 5 cm) in železen dvoredni glavnik (9 x 7 cm). Kot žagica je tudi glavnik močno korodiran. Zobci na 6 cm dolgem in 2 cm širokem glavniku so komaj opazni.

⁴⁹ Vzorci stenskega lepa so bili poslani v analizo dr. L. Šerclju na Inštitut za biologijo ZRC SAZU v Ljubljani. Ugotovil je, da je stenski lep sestavljen iz koščkov lehnjaka, ki se izloča iz močno karbonizirane vode na slapovih ali na mahovnatem potočnem koritu, in karbonalnega blata, odloženega v koritu ter pomešanega z glino.

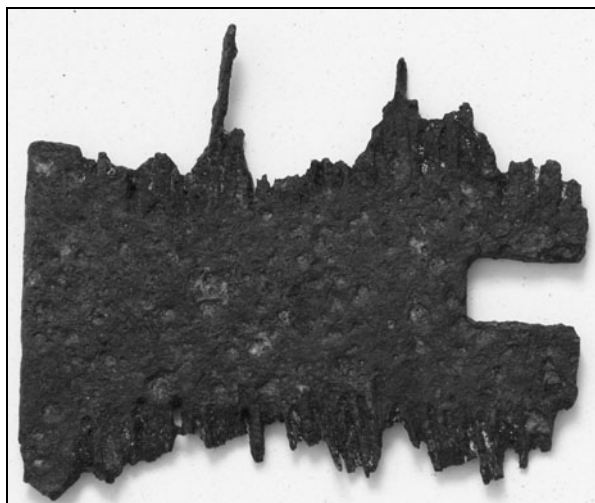
⁵⁰ Vzorci žlindre so bili poslani v analizo dr. L. Šerclju na Inštitut za biologijo ZRC SAZU v Ljubljani. Ugotovil je, da gre za slabo lito železo ali slabo limonitno rudo, ki postane luknjičasta zaradi velikih plinov ob hitrem strjevanju.

⁵¹ Vidrih Perko, *Amfore v Sloveniji*, str. 443.

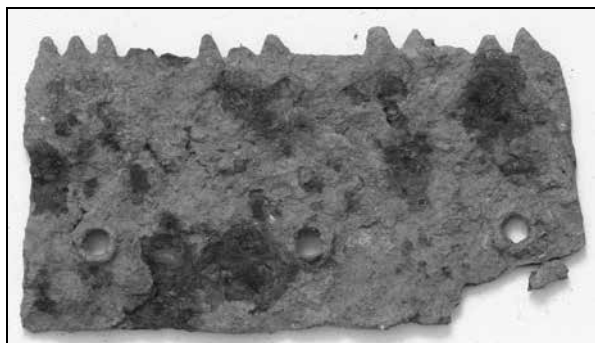
⁵² Prav tam.

⁵³ Tomadin, *Brevi note*, str. 75–85, T. 1: 2, 3, T. 6: 1, 4.

⁵⁴ Sokol, *Rimski metal s Kuzelina*, str. 32, sl. 71, 72.

Železen glavnik (foto I. Presl).

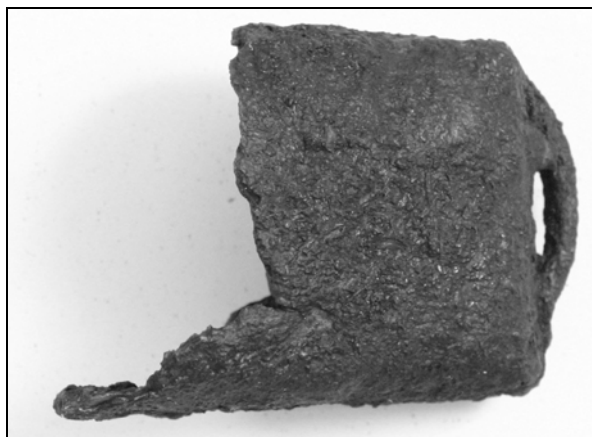

Železna žagica (foto I. Presl).

Dvoredni glavniki s slovenskih najdišč so kronološko opredeljeni s pomočjo drugih dobro dokumentiranih naselbinskih najdb iz 5. in 6. stoletja.⁵⁵ Glavnik iz Predloke se od teh primerov nekoliko razlikuje, ker ima na srednji ploščici plitev pravokotni vrez, verjetno za namestitev ročaja. Omembe vreden je vsekakor tudi železen zvonček (9 x 6,3 cm) iz gruša nad stenskim lepom. Tudi njega je močno načela rja. Tehnološki podatki so zato pomanjkljivi, manjkajo pa tudi rentgenski posnetki. Vseeno so opazne nekatere tipološke značilnosti. Plašč zvončka je izdelan iz nekoliko debelejše železne pločvine, spojni šiv se komaj vidi. Njegov prerez je oglat, robovi pa so zaobljeni. Ročaj na vrhu je plitev in polkrožen, večji del obroča ročaja je verjetno potegnjen v notranjost plašča kot pri večini železnih zvončkov s slovenskih najdišč. Kaže pa, da je živinski zvonček iz Predloke po obliki, tehniki izdelave in verjetno tudi po velikosti še najbližji zvončku z utrjene višinske postojanke Ajdna nad Potoki na Gorenskem, ki je datiran v 5.–6. stoletje.⁵⁶

⁵⁵ Bitenc, Iron combs, str. 27–30.

⁵⁶ Knific – Murgelj, Železni zvonci, str. 45–53, sl. 3: 4, kat. 12. st.

Železen živinski zvonček (foto I. Presl).

V isti kulturni plasti nad stenskim lepom je ležal tudi železen lesni sveder s podolgovato polkrožno žličko in klinastim nasadiščem. Sveder je podoben lesnim svedrom iz več poznorimskih naselij v Sloveniji, ki so živela od 4. do 7. stoletja.⁵⁷ Znani so tudi iz depojskih najdb.⁵⁸ Podobna svedra sta znana iz sebenjskega zaklada iz Sebenj pri Bledu.⁵⁹ Obdelavi lesa je bil gotovo namenjen tudi predmet s ploščato, precej poškodovano žličko in tulastim nasadiščem. Oba predmeta sta ležala v isti kulturni plasti in sta bila zato gotovo tudi istočasno v uporabi. Med železnimi predmeti na tem prostoru sta bila najdena še dva železna tulasta predmeta s poškodovano konico in poškodovanim tulcem za nasaditev. Oba sta dokaj analogna klinastim lemežem iz sebenjskega zaklada, ki pripadajo oralu – dvema sohama. Soha je bila, kot ugotavlja avtor, namenjena za oranje krčevin, kamnite zemlje in za drugo prečno oranje, ki je sledilo prvemu z oralom. Pleterski po historičnih dogajanjih datira sebenjski zaklad v 9. stoletje.⁶⁰

Le nekaj metrov zahodneje od stenskega lepa sta bila v kontrolni sondi najdena železen srp in majhno polkrožno rezilo. Skoraj polkrožno oblikovan del lista srpa trikotnega prereza je na koncu zravnšan s 5 cm dolgo konico. Na rezilu se morda zaradi močne korozije ne vidi zobcev. Morda bi jih pokazal rentgenski posnetek. Nasadišče srpa je kvadratnega prereza. Srp iz Predloke je analogen naključno najdenemu železnemu srpu iz nekropole na Ptujskem gradu. P. Korošec ga s pomočjo grobnih najdb iz istega horizonta in grobnih najdb izven Slovenije datira v 8.–9. stoletje.⁶¹ V 8.–10. stoletje spadajo

⁵⁷ Feugère – Guštin, Iron Blacksmiths, str. 187–205.

⁵⁸ Sagadin, Late Antique wood-working tools, str. 205–208, 194, fig.: 2, 10, 13.

⁵⁹ Pleterski, Sebenjski zaklad, str. 285, sl. 40 b, c, sl. 41a, b.

⁶⁰ Prav tam, str. 257–278, sl. 19, str. 291.

⁶¹ Korošec, Nekropola na Ptujskem gradu, str. 44, T. 47: 1.

taki srpi tudi po J. Henningu.⁶² Srp iz Predloke po vsej verjetnosti sodi s skupino drugih zgoraj navedenih najdb v okvir 6.–9. stoletja. Beranova ta tip srpov uvršča med slovanske srpe, ki so bili v uporabi vse do 13. stoletja.⁶³ Po A. Bertoškovi pa so jih uporabljali vse do 14. stoletja.⁶⁴

Neposredno ob stenskem lepu in navedenih železnih predmetih je ležal še kamen žrmelj, ki je povsem analogen kamnu, ki je ležal na dnu vkopanega dela grobnice.

Z mlajšimi temeljnimi zidovi, s hišnim lepom in kulturno plastjo nad njim kronološko sovпада plast ogljenine z zoglenelimi luščinami, plodovi in živalskimi kostmi, ki je prekrivala ožji del zidane grobnice. Karpološka in ksilotomska analiza vzorcev zoglenelih najdb iz žganine je pokazala, da je bilo med lesnim ogljem borovo oglje, deloma tudi oglje bukve, največ pa je bilo oglja hrastovega lesa. Med plodovi so bili ostanki hruškinih krhljev, orehov oziroma drobci orehovit lupin, graha in boba vzhodnoevropskega porekla. Bobova zrna so bila deloma tudi zdrobljena in črviva, to je preluknjana od fižolarja.⁶⁵ Iz analize kostnega gradiva je I. Turk izluščil kar nekaj podatkov, čeprav je bilo mnogo kosti zelo fragmentiranih, ožganih in zoglenelih. Ugotovil je, da med kostnimi ostanki iz tega dela naselja prevladujejo ostanki drobnice, ovc, predvsem pa koz, ki jim po njegovem mnenju pripada tudi večina neopredeljivih kostnih ostankov. Ostale določljive vrste, kot so govedo, svinja, pes, kokoš, so zastopane v neznatnem številu.⁶⁶ Da gre za isto kulturno plast, potrjuje tudi rezultat analize vzorcev stenskega lepa, ki je ležal na ruševinah antične grobnice, saj je identičen lepu z ozkimi vzporednimi žlebiči in tudi z manjšimi kosi lepa, ki so ležali v grušču po vsem raziskanem prostoru. V sklop teh najdb sodijo tudi mlajši temeljni zidovi, ki kažejo povsem drugačno gradbeno strukturo kot zidovi rimske grobnice in ostanki arhitekturnega objekta ob pokopališču. So šibkejši in površno grajeni. Kamenje je bilo vezano le z glino, kar je bilo v navadi v Istri še več stoletij kasneje. Ti temelji so nosili le lesene stene ali stene iz drobnih palic ali trstike, obložene le s slabim glinenim lepom. Lesena je bila gotovo tudi strešna konstrukcija. V ta poznorimski objekt je bil vključen tudi tedaj že izpraznjeni del grobnice, kar dokazujejo v vkopnem prostoru najdena zoglenela hrastova deska, kosi zoglenelega lesa iz nasutja tega prostora in kamen žrmelj. Verjetno je bil tedaj nadzidan še notranji 4,2 m dolg enovrstni zid grobnice,

kajti preko zgornje nadzidane plasti kamenja in ob njem je ležala manjša plast stenskega lepa. Da je bila grobnica vključena v mlajši objekt in zasuta veliko kasneje, dokazujejo tudi ostanki drobnih poznorimskih vojaških predmetov iz 4.–5. stoletja, odlomki lončenine istega časa in rimski kovanci iz 4. stoletja. Kaže, da so bili ti predmeti vanj odvrženi med zasipavanjem vkopanega prostora oziroma med izravananjem površja.

Ugotovitve in domneve

Desetletne arheološke raziskave v Predloki so potrdile domnevo o dokaj pomembnem arheološkem najdišču. Ni čudno, da so zaradi številnih kasnejših posegov v obsežen arheološki teren tudi sledi nekdanjih objektov povsem izginile, da so drobne najdbe le fragmentarno ohranjene, stratigrafija pa skoraj povsem uničena. Kljub temu pa so ohranjeni arhitekturni ostanki in redke drobne najdbe dovolj povedni in kažejo, da je bila Predloka z bližnjo okolico vključena v dogajanja, ki so se odvijala na območju Istre v zgodnje- in poznorimskem času.

Rimska vila rustika v Predloki z domnevno obsežnim posestvom in pripadajočimi gospodarskimi poslopji je po topografskih podatkih pripadala le eni od zgodnjerimskih latifundij na območju tržaškega agra. Za kronološko opredelitev ohranjenega dela objekta in hkrati rimske vile so pomembni prav vsi tu zbrani arheološki podatki. Dokaj dobro in visoko ohranjeni zidovi kažejo rustikalni, vendar solidni zgodnjerimski način gradnje, kažejo pa tudi na kasnejše dozidave in na popravila zidov. Nekaj dokumentarnega gradiva je med drobnimi najdbami. Številni ostanki lončenine so kronološko uvrščeni že od 1. stoletja pr. n. št. dalje. Iz 1.–2. stoletja so evidentirani odlomki amfor (Dr. 2 – 4, Dr 6 B, Bonis 31/5), sigilatno posodje padske proizvodnje (odlomek z žigom GELL in H 8 A) in za to obdobje pomembni odlomki opek, med katerimi so trije odlomki tegul z ohranjenimi žigi opekarn. Omembe vredni so majhni deli belega in rdečega stenskega ometa, lok bronaste aucissa fibule in lok bronaste fibule s samostrelno peresovino iz 1. in 2. stoletja. Zastopani so tudi odlomki mlajših amfor iz 2. in 3. stoletja.

Arheološki podatki o nastanku vile so dokaj skromni. S pomočjo arhitekturnih ostankov in drobnih najdb je mogoče le domnevati, da je rimska vila na območju današnje Predloke delovala že v drugi polovici 1. stoletja ali najkasneje v prvi polovici 2. stoletja. Imela je zelo ugodne pogoje za svoj gospodarski in ekonomski razvoj. Ležala je v neposredni bližini glavne ceste, imenovane Via Flavia, ki je bila v zadnjem času ugotovljena v krožišču Klanec–Ankaran.⁶⁷ Ležala je tudi na območju tržaškega agra in hkrati v neposredni bližini njego-

⁶² Henning, *Südosteuropa zwischen Antike und Mittelalter*, str. 88, 90, T: 38, 39, 40.

⁶³ Beranova, *Slovanske žnové nástroje*, str. 101, 102.

⁶⁴ Bartošková, *Slovanské depoty*, str. 13, 14, 38, 39, 67.

⁶⁵ Vzorcji so bili poslani dr. A. Šerclju na Inštitut za biologijo ZRC SAZU v Ljubljani.

⁶⁶ Kostno gradivo je opredelil dr. I. Turk na Inštitutu za arheologijo ZRC SAZU v Ljubljani.

⁶⁷ Trenz, Poročilo o arheoloških raziskavah.

vega upravnega središča Tergeste. Nenazadnje je ležala v zaledju morske obale, ob kateri so delovala obmorska tržišča in urejena pristanišča. V tem času je predvsem po pomorskih poteh cvetela trgovina s sosednjo Akvilejo in drugimi mesti zahodne jadranske obale. Trgovanje z oljem in vinom je omogočalo hiter razvoj in razcvet latifundije.

Po kronologiji drobnih, predvsem keramičnih najdb, je latifundija na tem območju delovala kar nekaj stoletij. Bržkone je preživela posledice velike ekonomske krize, ki je nastopila v rimski državi v postmarkomanskem obdobju. Prinesla je kup gospodarskih in ekonomskih sprememb, ki so povzročile tudi propadanje latifundij v Istri.

Že v 3. stoletju je opazna trgovina z afriškimi deželami. Iz tega časa so v Predloki najdeni ostanki iz Sredozemlja importiranih amfor (male amfore z ravnim dnom tipa Benghazi MR 1, Keay 81). Z nekaj odlomki so zastopane tudi druge oblike sredozemskih amfor (LRA 1, LRA 2, LRA 3, LRA 4), ki so datirane od 3.–4. stoletja. V 4. stoletju pa je prišlo do naglega razcveta ekonomske moči v severnoafriških provincih in do razcveta pomorskega in rečnega prometa, kjer je bil prevoz težkih tovorov lažji kot po cestah. To je očitno tudi v Predloki, saj med keramičnim gradivom prevladujejo odlomki amfor afriškega izvora iz 4.–5. stoletja. Zastopano je tudi sigilatno gradivo tega časa. Na večjo uporabo afriškega posodja pa je po mnenju avtorjev vplival tudi način plačevanja annone – takse, ki so jo severnoafriške province plačevale v agrarnih pridelkih. Z oljem in žitom so preskrbovale mesta in vojaške enote. Ob tem je pomembna ugotovitev, da so bili precej podobni podatki o amforičnem gradivu 4.–5. stoletja kot v Predloki ugotovljeni tudi na pozno-rimskih najdiščih v Šmarati, Rodiku, Štanjelu, Povirju, Biljah in Ledinah pri Novi Gorici. Na teh najdiščih, ki ležijo dokaj blizu Predloke, so ostanki tega posodja sicer redkejši, kar pa ni čudno, saj so bila ta naselja bolj oddaljena od obmorskih pristanišč, kamor je iz severnoafriških provinc prihajal težji tovor, predvsem olje in vino, s katerim so preskrbovali mesta in vojaške enote.⁶⁸

Nagla porast ekonomske moči v severnoafriških provincih v 4. stoletju, od koder sta prihajala tudi olje in vino, nekdanj najbolj cenjena in dobičkonosna istrska kmetijska proizvoda, je povzročila poslabšanje gospodarskih in ekonomskih razmer tudi v Istri. To je med drugim pospešilo tudi propadanje latifundije v Predloki, ki naj bi po razdelitvi rimskega imperija leta 395 dokončno propadla.

Z vilo rustiko ali drugim pomembnejšim objektom na tem prostoru kronološko sovpađa grobišče z dovolj izpovednimi ostanki zgodnjorimske grobnice z žarnim pokopom in žarnega groba. Dokumentarne so tudi zgodnjorimske drobne najdbe, ki so

ležale na dnu grobnice, ob dnu žarnega groba in v neposredni bližini domnevnih uničenih grobov. Čeprav je bila večina grobov uničenih, odkrita žarna grobova potrjujeta obstoj manjšega grobišča. Ohranjeni del zgodnjorimske grobnice pa govori o moččnosti pokojnika, verjetno lastnika latifundije.

Številni odlomki lončenine, predvsem amfor iz 4.–5. stoletja, ki so bili najdeni ob pokopališču in na skrajnem vzhodnem delu ravnice, ter deli vojaških pasnih garnitur istega časa odpirajo vprašanje vloge, ki jo je odigrala Predloka v času postopnega propadanja vile rustike ali po njenem propadu. Deli bronastih vojaških pasnih garnitur in spon iz 4.–5. stoletja kažejo na vojaški pomen Predloke v tem času pomembnih političnih sprememb.

Omembe vredna je ugotovitev M. Župančiča, ki bronasto pasno spono, katere majhen bronast odlomek s cizelirnim okrasom je bil najden v Predloki, opredeljuje kot gelepsko-predloško varianto in jo datira v prvo desetletje 5. stoletja. S to pasno garnituro naj bi bil, kot ugotavlja avtor, arheološko dokazan premik rimskih čet z Rena v Istro v letih 401–402.⁶⁹ Te čete naj bi vsaj začasno domovale v Predloki, morda začasni vojaški postojanki in bile celo vključene v takratni vojaški obrambni sistem.⁷⁰

Del bronaste vojaške pasne sponse s cizelirnim okrasom (fototeka Pokrajinskega muzeja Koper).

⁶⁹ Župančič, Kann die Verschiebung, str. 231–241, sl. 5, 6.

⁷⁰ Istra je bila v 4. pa tudi v 5. in 6. stoletju odmaknjena od glavnih poti, ki so vodila barbarska ljudstva v Italijo. Ni pa bila povsem varna. Iz Akvileje je vodila v Istro glavna cesta Tergeste–Pola, imenovana Via Flavia. Njena trasa po današnjem slovenskem ozemlju je bila speljana nedaleč od Predloke. Doslej le domnevna trasa je bila potrjena pod Školariami pri Spodnjih Škofijah med zaščitnimi raziskavami v letih 2002–2003 (Trenz, Poročilo o arheoloških raziskavah).

⁶⁸ Vidrih Perko, Amfore v Sloveniji, str. 434, 435, 444.

Bronast pasni jeziček (fototeka Pokrajinskega muzeja Koper).

Arhitekturni ostanki in ostanki materialne kulture na vzhodni strani ravnice že v drugi polovici 5. stoletja, predvsem pa v 6. stoletju, kažejo povsem drugačno podobo kot ob pokopališču. Amforičnega gradiva je malo. Zabeleženih je bilo le nekaj odlomkov poznorimskih cilindričnih amfor iz 5. in 6. stoletja in amfor, ki so bile v uporabi od sredine 5. do 7. stoletja. Prav tako podobo kaže sigilatno gradivo. Razmeroma mnogo pa je bilo kuhinjskega posodja iz 4.–7., nekaj tudi iz 8. stoletja. Največ je bilo ostankov skodel in loncev z ravnim dnom brez okrasa ali z okrasom valovnice. Ker je bila valovnica pogost okras na poznorimskem posodju, o izdelovalcu tega gradiva ni moč govoriti. Kemična analiza te keramike bi morda privedla do izdelovalca predloškega posodja in pojasnila marsikatero odprto vprašanje.⁷¹

Temeljni zidovi so bili na tem delu naselja grajeni preprosteje, v suhozidni tehniki. Domnevno lesene stene stavbe naj bi bile obložene z glini podobnim materialom. To pa kaže na skromnejšo arhitekturo kot na najdišču ob pokopališču in na povsem drug značaj naselja. Iz istega časa so verjetno tudi suhi zidovi (kamenje ni vezano z malto),

Del bronaste vojaške pasne spona okrašene s klinastim vrezom (fototeka Pokrajinskega muzeja Koper).

ki so bili dodani verjetno porušnim zidom nekdanje vile ob pokopališču.

Za kronološko opredelitev naselja na vzhodni strani ravnice in njegovega značaja so dokumentarni železni predmeti (žagica, glavnik, žličasti lesni sveder in drugi predmeti), ki so s pomočjo dokaj analognih najdb vsaj okvirno kronološko opredeljeni. S temi najdbami je tudi ta naselbinski kompleks uvrščen v okvir 6.–10. stoletja. Kronološko širok razpon dovoljujejo tudi najdbe, ki so dokaj analogne najdbam iz 9. stoletja, iz sebenjskega zaklada pri Bledu. Nezanemarljiv je tudi odlomek posode iz rjavo žgane gline, močno mešane z drobnim peskom in z dvema vzporednima vtisnjenima valovnicama na zunanji površini. Po strukturi gline in okrasu je povsem analogen najdbi iz Starega Gočana pri Pulju iz 9.–11. stoletja.⁷²

Gospodarski položaj naselja in socialni status njegovih prebivalcev razkrivajo tudi rezultati ksilotonskih in karpoloških raziskav ter raziskav kostnega gradiva, ki je bilo odkrito med raziskavami na vzhodnem delu ravnice in ob pokopališču. Pozornost vzbuja razmeroma mnogo v žganini (iz pretežno hrastovega lesa) najdenih zогlenelih luščin, plodov (bob, grah, orehi), hruškovih krhljev in ostankov živalskih kosti, predvsem koz in ovc. Zelo redki so bili ostanki goveda, svinj, kokoši in psa. Tako močna zastopanost drobnice in navedenih plodov ob znatno redkejših ostankih drugih vrst

⁷¹ Boltin Tome, Valovnica na keramiki, str. 127–138.

⁷² Marušić, Materialna kultura Istre, str. 116–118, sl. 1, 2.

kaže, da je bilo kozje in ovčje meso v poznorimskem času in v zgodnjem srednjem veku pomemben vir prehrane prebivalcev Predloke in okolice. Ovčereja in kozjereja pa je bila gotovo njihova pomembna gospodarska panoga. Prav v tej panogi je nepogrešljivo tu najdeno železno orodje. Pozornost vzbujata razmeroma veliko manjših, nekaj pa tudi večjih kosov železne žlindre v grušču. To vprašanje ostaja nerešeno, kajti na raziskanem delu prostora ni bilo sledi taljenja železove rude.

Odlomki kuhinjskega posodja z okrasom valovnice, ki so bili najdeni v plasti žganine ob najdaljšem SZ zidu ob pokopališču in na dnu domnevnega tepidarija, ter Justinijanov zlatnik iz iste plasti, vzbujajo domnevo, da je bil v 6. stoletju vsaj nekaj časa naseljen tudi prostor ob pokopališču. Morda je ta del naselja, ki je nastal na ruševinah rimske vile rustike, v 6. stoletju uničil požar. Ker pa je v neposredni bližini že nastajalo skeletno grobišče, ta del naselja ni bil obnovljen. Ostanki morskih školjk med najdbami ob pokopališču verjetno pripadajo še zgodnjerimskemu naselju, človeške kosti iz istega prostora pa so gotovo iz uničenih grobov bližnjega grobišča.

Nastanek poznorimskega naselja v Predloki je domnevno povezan s historičnimi dogajanji deloma v 5., predvsem pa 6. in 7. stoletju. Nemirni časi, ki so jih spremljali napadi tujih ljudstev, so prebivalstvo Istre močno razredčili. Pustili pa so tudi svoje sledi, kajti napadalci so v Istri gotovo pustili nekaj svojega prebivalstva. Verjetno pa je Istra sprejela tudi ubežnike, ki so se pred napadalci zatekli vanjo. Na nov etnični sestav prebivalstva Istre pa je bržkone vplivala tudi tedanja upravno-obrambna ureditev vzhodnorimskega cesarstva.

Severna Istra, ki je bila najbolj izpostavljena napadom tujih ljudstev, je bila vključena v tržaški numerus. Zajemal je celotno ozemlje takratne severne Istre. Kot kažejo grobišča iz 6. in 7. stoletja v Istri, je v drugi polovici 6. stoletja sprejela nove, predvsem barbarske priseljence, ki so obdelovali zemljo in po potrebi opravljali vojaško službo. To potrjujejo tudi viri, ki poročajo, da so bili v bizantinski vojski že v 6. stoletju barbari, ki so stopili vanjo kot prostovoljci ali ujetniki. Poročajo pa tudi o večjih barbarskih pomožnih enotah.⁷³

Posledice etničnih sprememb v deželi se kažejo v načinu življenja priseljencev in staroselcev. Tako eni kot drugi so se morali prilagajati novim razmeram in spremembam v načinu življenja. Priseljenci so spregledali od domačinov - staroselcev - pridobitve na antični tradiciji nastale civilizacije, to je njihovo materialno kulturo, skeletni pokop, prostor in način pokopavanja. O tem pa največ povedo njihova grobišča.

Glede na tipologijo in kronologijo predvsem drobnih najdb je v tem času, domnevno v 2. polovici 6. stoletja, tudi v Predloki in njeni okolici domovala skupina bizantinskih graničarjev. Po takratni bizantinski upravno-obrambni ureditvi naj bi bili poljedelci in vojaki. Ta teza, ki je le hipotetična, je toliko bolj verjetna, ker je bilo na poznorimskem delu skeletnega grobišča v Predloki najdenih več skeletnih grobov, ki so s pomočjo grobnega inventarja kronološko uvrščeni od 6. do 8. stoletja. Ti grobovi kažejo vse značilnosti grobišč 7.–8. stoletja, ki so bila odkrita v severnem in deloma srednjem delu hrvaške Istre. B. Marušić jih na osnovi natančnejše analize drobnih najdb, načina pokopa in ugotovljenih obrednih običajev pripisuje romaniziranim in kasneje barbariziranim staroselcem ter etnično mešanemu sestavu bizantinskih mejašev - graničarjev.⁷⁴ Večina značilnosti teh grobišč je bila ugotovljena tudi na starejšem delu grobišča iz 6.–8. stoletja v Predloki. Zaradi pomanjkanja inventarja v grobovih ti grobovi etnično niso opredeljivi. Možno pa je, da so na poznorimskem delu grobišča v Predloki poleg grobov staroselcev tudi grobovi priseljencev iz poznorimskega naselja v Predloki in bližnje okolice. Naselje na vzhodnem delu ravnice naj bi bilo v 9., najkasneje pa v 10. stoletju, opuščeno.

Zaključek

Arheološke raziskave v Predloki so dale zadovoljive rezultate, čeprav so zlasti zgodnjerimske drobne in dokumentarne najdbe zelo redke, predvsem pa slabo ohranjene. Ohranili so se le deli amfor, to je najbolj grobe in odporne rimske keramike. Kljub temu je bilo z razmeroma skromnimi rezultati preučevanja tega gradiva in ohranjenimi arhitekturnimi ostanki ugotovljeno, da je bil prostor današnje Predloke skoraj kontinuirano poseljen v zgodnjem in poznorimskem času.

Vila rustika v Predloki z domnevno obsežnim posestvom je bila le ena izmed tovrstnih zgradb na območju današnjega slovenskega dela Istre. Med topografskimi raziskavami je bilo evidentiranih več najdišč, ki opozarjajo na obstoj večjih in arhitekturno bogatih zgradb, kot so bile vile rustike. Z že znanimi rimskimi obmorskimi pristanišči in tržišči vred pa se kaže predvsem njihov gospodarski pomen v zgodnjerimskem času.⁷⁵

Arheološki podatki kažejo, da je po propadu vile rustike, najkasneje pa v 6. stoletju nad zgodnjerimskim grobiščem nastalo novo naselje. To naselje kaže povsem drugačno podobo in povsem drug socialni status prebivalcev. Sodeč po ostankih njihove materialne kulture so bili poljedelci in morda

⁷³ Marušić, Istra u ranom srednjem vijeku, str. 7; Grafenauer, Zgodovina, str. 299–315.

⁷⁴ Marušić, Nekropole, str. 3–341.

⁷⁵ Arheološka najdišča Slovenije, str. 146, 147; Boltin Tome, Slovenska Istra, str. 52–55.

tudi vojaki, niso pa etnično opredeljivi. Vsekakor pa nastanek naselja v tem času opravičujejo politične razmere v takrat bizantinski Istri. Kot kažejo najdbe, pa je to naselje v Predloki najkasneje v 9. stoletju dokončno uničil požar. Na to misel navaja debela plast žganine z ožganimi kosi lesa, plodov in druge najdbe iz žganine. Kasnejše najdbe so zelo redke.

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem vsem v uvodu omenjenim članom arheološke ekipe in zunanjim sodelavcem, ki so veliko pripomogli k uspešnim arheološkim raziskavam naselbinskih ostankov na terenu, pri izdelavi dokumentacije na terenu in v muzeju. Hvala kolegoma dr. Timoteju Knificu iz Narodnega muzeja in Mateju Župančiču iz Pokrajinskega muzeja Koper, ki sta mi posredovala nekaj novejših literature, ter kolegici Snježani Karinja iz Pomorskega muzeja »Sergej Mašera« Piran, ki mi je razen tega pomagala tudi pri iskanju slikovnega gradiva. Nenazadnje iskrena hvala mag. Nadji Terčon, ki je poskrbela za objavo članka. Ta kratek in slikovno zelo omejen članek predstavlja le del rezultatov arheoloških raziskav v Predloki. Monografijo o Predloki za tisk pripravlja Inštitut za dediščino Sredozemlja UP.

LITERATURA

- Arheološka najdišča Slovenije*. Ljubljana : DZS, 1975.
- Bartošková, Andrea: *Slovanské depoty železných předmětů v Československu*. Praha, 1986.
- Bavdek, Alma, Cunja, Radovan: *S fibulo v fabulo* (katalog k razstavi). Koper : Pokrajinski muzej Koper, 2010.
- Beranová, Magdalena: *Slovanské žňové nástroje v 6.–12. století, P. A. 48*. Praha, 1957.
- Bitenc, Polona: Iron combs for wools or flaxprocessing instrumentum. *Bulletin du Groupe de travail européen sur l'artisanat et les productions manufacturées dans l'Antiquité* 15. Montagnac, 2002, str. 27–30.
- Boltin Tome, Elica: Antična stavba v Grubelcah. *Arheološki vestnik*, 19, 1968, str. 129–138.
- Boltin Tome, Elica: Slovenska Istra v antiki in njen gospodarski vzpon. *Slovensko morje in zaledje*, 2–3, 1979, str. 41–61.
- Boltin Tome, Elica: Predloka – antična in zgodnj srednjeveška lokaliteta. *Arheološka istraživanja u Istri i Hrvatskom primorju*, 11/2, 1987, str. 189–207.
- Boltin Tome, Elica: Poskus kronološke opredelitve antičnega naselja v Predloki. *Annales*, 3, 1993, str. 73–84.
- Boltin Tome, Elica: Valovnica na keramiki iz Predloke. *Histria archaeologica*, 20–21, 1995, str. 127–138.
- Boltin Tome, Elica: Skeletno grobišče v Predloki in začetki notranje migracije v Slovenski Istri. *Acta Histriae*, 13, 2005, str. 237–252.
- Breščak, Danilo: Oblike antičnih grobov na Dolenjskem. *Dolenjski zbornik*, 1985, str. 1–160.
- Brukner, Olga: *Rimska keramika u jugoslovanskom delu provincije Donje Panonije*. Beograd, 1981.
- Büllinger, Herman: Spätantike Gürtelbeschläge. *Diss. Arhaeologicae Gandenses* 12, Milan 1969.
- Ciglencečki, Slavko: Höhenbefestigungen als Siedlungsgrundeinheit der Spätantike in Slowenien. *Arheološki vestnik*, 45, 1994, str. 239–254.
- Ciglencečki, Slavko: *Höhenbefestigungen aus der Zeit von 3. bis 6. Jh. im Ostalpenraum, Višinske postojanke iz časa 3.–6. st. v vzhodnoalpskem prostoru*. Dela 31, Inštitut za arheologijo, 15. Ljubljana: SAZU, 1987.
- Cunja, Radovan: *Poznorimski in zgodnj srednjeveški Koper*. Koper : Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 1996.
- Degrassi, Attilio: Aquilea e l'Istria in età Romana. *Scritti vari di antichità* 2, Roma, 1962.
- Degrassi, Attilio: *Il confine nord-orientale dell'Italia romana*. Ricerche storico – topografiche. Bern, 1954.
- Feugère, Michel, Guštin, Mitja: Iron Blacksmiths and Tools, Ancient European Crafts. *Acts of the Instrumentum Conference at Podšreda (Slovenia) in April 1999*. Montagnac, 2000.
- Garbsch, Jochen: Eine neuerworbene silberne panonische Flügelfibel, *Römisch-Germanisches Zentralmuseum*. Mainz, 1963.
- Gelichi, Sauro: Ceramica grezza altomedievale. *Ravenna e il Porto di classe*. Bologna, 1983, str. 27–129.
- Giumlia-Mair, Alessandra R., Lucchini, Elio, Župančič, Matej: Archaeological hypothesis and scientific check. *A case study. International conference Archaeometallurgy in Europe 24–25–26 september 2003*, 2. zvezek. Milan, 2003, str. 649–656.
- Grafenauer, Bogo: *Zgodovina slovenskega naroda I*. Ljubljana : DZS, 1978.
- Henning, Joachim: Südosteuropa zwischen Antike und Mittelalter. *Archäologische Beiträge zur Landwirtschaft des 1. Jahrtausends u. Z.* Berlin, 1987.
- Knific, Timotej; Murgelj, Ida: Železni zvonci v Sloveniji. *Razprave /Dissertationes/, Zbornik Inštituta za slovensko narodopisje*. Ljubljana, 1996, str. 45–69.
- Korošec, Paola: *Nekropola na Ptujem gradu*. Ptuj : Pokrajinski muzej Ptuj, 1999.
- Kos, Franc: *Gradivo za zgodovino Slovencev III*. Ljubljana : SAZU, 1911.

- Lamboglia, Nino: Sulla cronologia delle anfore romane di età repubblicana (II–I secolo A. C.). *Rivista di studi Liguri* 21/3–4. Bordighera, 1955, str. 243.
- Marušić, Branko: *Istra u ranom srednjem vijeku*. Pula : Arheološki muzej Istre, 1960.
- Marušić, Branko: Neki nalazi iz vremena seobe naroda u Istri. *Jadranski zbornik* V, 1961–1962, str. 159–175.
- Marušić, Branko: Nekropole VII. in VIII. stoletja v Istri. *Arheološki vestnik*, 18, 1967, str. 3–7.
- Marušić, Branko: Prilog poznavanju kasnoantičnog Nezakcija. *Starohrvatska Prosvjeta* III/16, 1968, str. 154–157.
- Marušić, Branko: Materialna kultura Istre od IX.–XII. stoljeća. *Arheološka istraživanja u Istri i Hrvatskom primorju* II/1, 1987, str. 107–122.
- Matejčić, Radmila: Gradina Badanj kod Crikvenice. *Jadranski zbornik* X, 1976–1978, str. 239–270.
- Matijašić, Robert: Gospodarstvo antičke Istre. »*Zakan Juri*«. Pula, 1998.
- Mikl - Curk, Iva: *Terra sigillata in sorodne vrste keramike iz Poetovija, Disertaciones IX*. Beograd, Ljubljana : Arheološko društvo Jugoslavije, Slovensko arheološko društvo, 1969.
- Pleterski, Andrej: Sebenjski zaklad. *Arheološki vestnik*, 38, 1987, str. 237–280.
- Sagadin, Milan: Late Antique wood-working tools from Grdavov hrib near Kamnik (Slovenia). *Iron, Blacksmiths and Tools, Anciet European Crafts, Acts of the Instrumentum Conference at Podstreda (Slovenia) in April 1999*. Montagnac, 2000, str. 205–208.
- Sokol, Vladimir: Rimski metal s Kuzelina (iskapanja 1990–1997). Sesvete, 1998.
- Stare Vida: *Kranj: nekropola iz časa preseljevanja ljudstev*. Ljubljana : Narodni muzej, 1980.
- Suić, Mate: *Antički grad na Istočnom Jadranu* III. Zagreb, 1976, str. 83–149.
- Tomadin, Vinicio: Brevi note sulle ceramiche rinvenute nei castelli friulani. Ceramica dall Basso-medioevo al Rinascimento in Italia nordorientale e nelle aree transalpine. *Archeologia di frontiera* 2. Udine, 1999.
- Trenz, Alfred in dr.: *Poročilo o arheoloških raziskavah na lokaciji križišče na trasi AC Klanec–Ankaran; Srmin–Socerb*. Piran, 2003 (neobjavljen tipkopis).
- Ulbert, Thilo: Ad Pirum,(Hrušica), Spätromische Passbefestigung in den Julischen Alpen. *Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte*, Band 31. München, 1981.
- Vidrih Perko, Verena: Amfore v Sloveniji. *Annales* 22, 2000, str. 421–456.
- Zaccaria, Claudio, Župančič, Matej: I bolli laterizi del territorio di Trieste romana. *Cataloghi e monografie archeologiche dei civichi musei di Udine* 3. Udine, 1993, str. 135–179.

Žerjal, Tina: Sigilata s Školarič pri Spodnjih Škofijah. *Arheološki vestnik* 59, 2005, str. 263–292.

Župančič, Matej: Kann die Verschiebung der römischen Truppen vom Reinland nach Norditalien in den Jahren 401/402 archäologisch bezeugt werden? *Miles romanus dal Po al Danubio nel Tardoantico*. Pordenone, 2002, str. 231–241.

S U M M A R Y

Predloka in Roman times – according to the narrative of archaeological finds

Predloka is a small settlement near Koper situated on Breg under Črni Kal. In 1973–1983 the Maritime Museum »Sergej Mašera« Piran conducted systematic archaeological excavations in cooperation with the Regional Museum Koper near the graveyard and on the easternmost edge of the plain where the parish Church of St. John the Baptist and the adjacent graveyard are located. The remains of an early Roman settlement were found just south-east of the graveyard, whereas a late Roman and early medieval skeleton burial ground (6th–12th century) came to light on its south-west and south portion, together with the first old Slavic graves (9th–12th century) to be discovered in Slovenian Istria. An early Roman burial site and part of a late Roman settlement were discovered in the easternmost section of the plain.

The architectural remains at the graveyard are relatively well preserved and represent only a fragment of a large architectural building that, as the remnants of the discovered walls suggest, stretched under the present-day graveyard and further west and north-west. The oldest foundation walls are assumed to have belonged to a building from the period of the Roman Republic, during which the Roman state border still reached as far as the Formio (Rižana) River. The largest volume of records has been preserved for the remains of the presumed Roman villa rustica that may have existed from the end of the 1st to not later than the end of the 4th century. Its early Roman existence is demonstrated by the remains of a tepidarium and a frigidarium, two rooms of the Roman baths. Rare and minor finds (the bottom of a cup of Padua production bearing the seal GELL., the bow of a bronze fibula, fragments of Roman amphorae, Roman coins) are important in determining the chronology of the building. The villa rustica with its vast estate in Predloka was one of rare latifundia that operated in Istria during the period of the Roman Empire. Its produce – primarily wine and oil – was exported

mainly by maritime routes to trading centres along the western Adriatic coast. Villas rusticas and their estates were the centres of the economic life in Istria.

Two urn burial sites found on the same plot only 70–100 m away most certainly belonged to the villa rustica. The bottom covered with clay tiles is the remnant of a smaller grave. In the direct vicinity a part of a larger Roman tomb for urn burial was found embedded in the source flysch layer. The traces of shallow excavations of presumed graves and small early Roman grave finds suggest that these are the remains of an early Roman burial site.

Mention ought to be made of parts of military belt sets (4th–5th century) that lay in the gravel backfill of the tomb. A considerable number of fragments of amphorae from the same period were found scattered in the gravel across the entire excavated surface. A Roman military unit is assumed to have been stationed at least for some time in Predloka in the 5th century.

The foundation walls built using the dry-stone technique, which were found lying in this area, belonged to a larger building that also incorporated the subterranean part of an abandoned tomb. The other, barely recognisable building included shorter foundation walls at the south-eastern side of the larger building. In the gravel at the south-western corner of the former tomb a layer of burnt human remains was uncovered mixed with a considerable amount of burnt fruits and shells, as well as burnt

bones of animals, especially goats. There were also many pieces of clay slip. Other finds included a layer (3m²) of clay slip with small grooves on one side. Over this layer of clay slip and beside it parts of iron tools and working instruments were found (6th–9th century).

The remains of a settlement in the eastern section of the plain suggest that its population had a completely different social status as that in the early Roman villa rustica. The inhabitants engaged in agriculture as well as goat and sheep breeding. The establishment of the settlement was most likely a result of the political conditions in Istria, which was under the Byzantine rule during the fiercest incursions in the 6th and partly 7th century and divided into »numeri«. In accordance with the Byzantine defence system, border guard units »limitates« also incorporated barbaric settlers who worked the land and, if necessary, served as soldiers. Perhaps it was during this time, when northern Istria belonged to the Trieste numerus, that a small group of settlers came to Predloka. They may have either been deserters from the ranks of barbaric attackers or refugees from neighbouring areas that had by then belonged to the Lombards or Slavs. On the other hand, the remains of the settlement do not provide any evidence as to the ethnic background of the late Roman inhabitants of Predloka. According to the archaeological data, the settlement was devastated by fire no later than the 9th century and was never rebuilt.